Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 14 ДЕКАБРЬ, 1985 ШУ. ★ № 150 (7185). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО

АргIанарча заседане КПСС ЦК Политбюро хьежай мехка партийни организацешкарча отчетно - хоржамий кампане леламах долча дешага. Заседане белгал ма даххара, из кампани КПСС ЦК апрельски октябрьски (1985 ш.) Пленумий установкашка хьежжа лел. Партсобранеши конференцеши белгалйоал коммунисташа цига хьинаре дакъа лоацаш хиларца. Цар хьахьокх укх тIеххьарча хана партийни организаце гIулакхашка хулаш йола дика процессаш. Теркама юкъметте да производствана дIахо интенсификаци яра, Iилма - технически прогресс сихъяра, Кхачан программа кхоачашъяра, парте социальни политика чакхъяккхара. организационно - партийни идеологически болх эргабоахаш тоабара дешаш.

Докладаш ераша а къамаьлаш дераша а чIоаггIа тохкаш мах бу партийни комитетий балха, ира критика ю кхоачамбоацараштеи карара дувлийтараштеи. Белггала аьлча, чIоагIа раьза боацаш дувц, цхьаболча кулгалхоша, хабара балха формаши методаши эргайоахаш тоаяра тIехьа а болаш, гIулакхаш дIахо а къаьнарча схемагIа леладеш хилар, кадрашкара доагIар массаза а лерттIа хьа ца дехар, формализмаи бюрократизмаи факташца къовсам мела лоаттабеш хилар. Уйла тIаерзаю дисциплина телхаерашца, зуламаш леладерашца лоаттабу къовсам дIахо чIоагIбанза, тIехдаьккха корта бохабеш дола малар мелгеи алкоголизми юкъера дIаяккхара тIаерзаяь мероприятеш тIатеIIа чакхъяханза, къа ца хьегаш дохо- даш йоахаш болча наьха хьакъехьа общественни мнение закона низахи хьинарегIа пайда эцанза барг ца хилара.

Политбюрос партийни комитеташта тIадожадаьд парторганизацешка хулача отчетийни хоржамийи итогий массе оагIорахьара анализ елга, хьагучадаьха кхоачамбоацараш дIадахара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдоахилга, областной, краевой партконференцеш, союзни республикай компартей съездаш кийчъечеи чакхйоахачеи хана Iоаяьча балха опытах шерра пайда эцилга. Белгалдаьккхад, отчетно - хоржамий кампани чакхйоала тIеххьара этап коммунисташ, берриге къахьегамхой КПСС XXVII съезда баха ма боаггIара накъабахара оарцагIбоахаш, мохк социально - экономически дегIабоалабелга сихдара беш бола дукkxaча тайпара болх айбеш чакхъяла эзилга.

КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои соцам тIанийцаб отраслешта юкъера Iилма - технически комплексаш хьаярей цар гIулакхаш вIаштIехьдоахилга Iалашдара де дезарийн хьакъехьа. Соцам тIа оттадаьд, Iилма-технически прогресса кертерча лостамашка хьаеш йолча цу комплексашта тайппарча отраслей Iилман учрежденеш, конструкторски, технологически организацеши опытни предприятеши юкъехьолга. Комплекса еррига учрежденеши организацеши головной организаце оттаяьча а СССР Госпланацеи СССР Iилмай Академецеи дагаяьнначул тIехьагIа СССР ГКНТ-о чIoагIъяьча а бIарччача цхьан планагIа шоай гIулакхаш леладеш хургья. Болх вIаштIехьбаккхара цу тайпарча порядко йиш хулийтаргья тайп - тайпарча учрежденейи предприятейи низаш вIашагIтоха, отраслешта юкъера лоархIамегIа йола Iилма - технически проблемаш къоастаеча хана юкъера ведомстваш екъаенна хулга дIадаккха, производствацара Iилман бувзам чIoагIбе.

Иркутски области производительни низаш дIахо комплексно дегIадоаладара тIадерзадаь гIулакхаш могадаьд. Цу дешах лаьца КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои баьча соцамо заданеш оттаяьй промышленний юртбоахамеи производство дикка лакхъяра, доагора - энергетически база дегIайоалаяра, промышленни предприятеши производстваши технически кхы тIа а кийчъелга сихдара, Iилма - технически прогрессана карагIдаьнвараш, управлене автоматизированни системаш юкъенхахьара, мелиоративни балхаш чакхдахара. агропромышленни комплекса продукци чакхйоахача отраслешкара мощносташ алсамъяхара. ЧIоагIа уйла тIаяхийтай чуIа цIеноош, керда школьнии дошкольнии учрежденеш, больницаш, клубаш, коммунальни боахамеи быта службаи объекташ шоай ханнахьа эксплуатаце дIателара.

Нийца а йийца, могаьй новкъосташа М. С. Горбачева, А. А. Громыкос, Н. И. Рыжкова, кхыча советски кулгалхоша Зимбабве премьер - министрца Р. Мугабеца яьча переговорий итогаш. Белгалдаьккхад, африкански континенте машар чIoагIбар а колониализмахи расизмахи юхедисараш дIадахар а духьа цу мехкаца дерригача доакъошка цхьана леладу гIулакхаш шерде Советски Союз кийча хилар.

Могабаьб КПСС делегаце МПЛА — къахьегама Парте II съезда балха юкъе дакъа лацара а КПСС-аи МПЛА — ПТ-неи юкъера доттагIала бувзамаш дIахо дегIадоаладаран чIоагIдаран. СССР-ои Анголои массе оагIорахьара цхьана леладу гIулакхаш кIоаргдара шоаш тIехьа хилар шинна а оагIоно хьа а кхайкадеш ангольски кулгалхоща хиннача беседай а хьакъехьа новкъоста Г. А. Алиева баь хоам.

КПСС ЦК Политбюро заседане иштта дийцад тракторни машиностроени дегIайоалаярца, СЭВ-а мехкашца цхьана леладу Iилма-технически гIулакхаш чIoагIдарца дувзаденна дешаш а Коммунистически партеи Советски паччахьалкхени чурчеи ара хьарчеи политика дукkxa кхыдола дешаш а.

ХАЛКЪА ИДЕАЛАШТА ГIУЛАКХ ДЕ

РСФСР ПИСАТЕЛЕЙ VI СЪЕЗДЕ

12 декабре Москве, союзий ЦIен Колонни зале дIахо болх бир съездо. Мохк социально - экономически дегIабоагIилга сихлара массе оагIорахьара гIо де — яздархой форума делегаташа ишта оттадир шоай эггара кертерча декхарех цаI. ЧIоаггIа лоархIаме да, аьлар преней дIайолаеш М. Алексеева (Москва), из процесс вай творчествоца тар а еш нийса кхетаяр. Деш дола къамаьл мехка вахаре событеш а хинна дIаоттаргйола, вай ханарча наьха лакха нравственни, духовни дика гIулакхаш вIаштIехьдалга сихдергдолаш йола произведенеш хьакхоллара хьакъехьа да.

Из уйла дIахо дегIа а йоалаеш, Ф. Кузнецова (Москва) белгалдаьккхар, бокъонца долча литературагеи искусствагеи мара наьха дегашта воздействи юлургйоацилга. ХIаьта уж хIамаш халкъа юккъера хьатIадувлаш да.

Догдоахийлеи халкъа инициативеи парте хьасомаьхача деношка дах вай, хьакхайкадир Ю. Бондарева. (Москва). Халкъа хоржама лоIамои общества политически лоIамои хьаду заман исторически духовнии сибат. КIалхардаха вIаштIехьа ца даьнна истории культураи дукkxa памятникаш бохам хинна дага а лувцаш, оратоpo ший коллегаш цIаьхка а тIахьийхар энже мел долча хIаманца чIоаггIа контрпозици лацара.

Лаьттах массаза а яьхад адамлен ага, аьлар Р. Гамзатова (Махачкала). Цхьабакъда, вай адамлен ага хIанз паргIата дац. Эзараш шерашка иллеш даьхад поэташа седкъех, хIаьта хIанз ядерни маньякаша седкъашкарча тIемий идеяш хьалхайоах. Меллуш, лаьгIлуш бац тIемеи машареи, оапий а бакъдарий а, эгIазлени дикайи къовсам. Цу къовсама керттера судахо вай, яздархой, ца хила а мег. цхьабакъда, со дог тийша ва: машара тIехьара хьинаре къовсамхой хила вай декхарийла да.

Яздархочун дега цIенало, цун граждански позице, цун творчества хIара деннарча хьинаро хьахьокх литература юхь. Бокъонца из дар Мустай Карима (Уфа). Е. Исаева (Москва), А. Чепурова (Ленинград) дагадохийтар а.

Шоай къахьегамгара доагIар дизза дIадехаргдолча гIулакхий урокаш а хинна дIаэттай дукkxaча ноахалашта Маяковске, Шолохова, Фадеева, Твардовске, кхыча гIорбаьннача мастерий творчество. Цу урокий хьакъехьа ше дувцаш, А. Калинина (Ростов-на-Дону) раьза хивна белгалдаьккхар, российски литература дикагIбола викалаш шоайл хьалхагIа дIабахарий традицешта тешаме хилар.

Мехка вахаре тахан дукkxa сатийсачул тIехьагIа дикагIча оагIорахьа хиннача хувцамаша кIоаргга догдоахийла хулийт вай ше-ше хеставелга геттара дIадаргхиларгеи хIаьта ца дувцаш ца Iелга граждански оамала норма а хинна дIаоттаргхиларгеи, аьлар Е. Евтушенкос (Москва).

Даймехка рузкъа лорадареи дебадареи дег тIара йоакхо еш дар дукkxaча делегаташа даь къамаьлаш. Шоай сий долча, дог тешадеча дешаца хьамсарча лаьттан хозал гIожача, кхетаме доацача гIулакхех лорае гIерт яздархой. Воаш тIадахаш дола лаьтта ха йоацаш да аьнна хийттадар вайна, аьлар В. Распутина (Иркутск). Цхьабакъда, Адамлено ше дунеи тIа ялара декхараш кхоачашдеш йола фусам йолча укх лаьттанна кхерам тIабессаб. Цунна дола тешал — хьурмати доали доацаш хилара духьаларча къовсаме шоаш а шоай творчествоца а дакъа лоацача В. Белова (Вологда), С. Гейченко (Псков), С. Цырендоржиева (Улан-Удэ) кхийла факташ а.

Ораторaша чIоаггIа уйла тIайохийтар дешаш вар, къаьстта а къона дешашвар, патриотизма, лаьтта дукхадезаргдолча, саг вахача края хьурмат дергдолча уйлах кхеве везаш долча литература лоархIама.

Съезда балха юкъе дакъа лоац новкъосташа В. И. Воротникова, П. Н. Демичева, М. В. Зимянина.

* * *

Художественни деша говзанчий хьинареча литературно - общественни гIулакхех дувц РСФСР яздархой VI съездо 13 декабре дIахо болх беш хиннача союзий ЦIен Колонни зале оттаяьча фотодокументальни выставко.

50 совгIча къамий меттала хьаду Россе литература. ХIара къам шийна товчча тайпара, паргIатта дегIаахара, хIара меттa кхоаччара дола литература ондадаларан дIалоаржадарай новкъостал ца дича дарг ца хиларах дола ленински дешаш а доаладаь, Адыгея яздархошта хьалхара вена викал волча И. Машбаша белгалдаьккхар, уж бокъонца бакъ а хинна дIаэтта хилар, тахан чIоагIа дард йолаш, йоккха кхоане йолаш хилар.

Вежарашка долча литературай юкъмоттигах, цар шоайла вIаши дIаьхийдеш хиларах, художественни переводa проблемех дийцар ... Миннулина (Казань), С. Самсонова (Устинов), Н. Шогенцукова (Нальчик), С. Данилова (Якутск), Я. Ругоева (Петрозаводск), Г. Юшкова (Сыктывкар), М. Цирихова (Орджоникидзе), И. Калинкина (Саранск), дукkxaча къамий метталарча советски литература кхыча викалаша.

Бакъдар боарам оттабий хилац — бакъдар масса процент хила мегаргда, масса хила мегаргдац, малагIча регионашка — йIаьххача, ханна йолча — мегаргда, малагIча мегаргдац, е малагIча боарамашка мегаргда, малагIча мегаргдац, аьлар Д. Кугультинова (Элиста). ХьалхагIа хиннача уйлай форма йицъялийта а кердаяр лаха а еза вай.

Дискуссе темаша чулоацар яздархой цеха гIулакхащца ювзаенна йолча проблемай шерра гом А. Софронова, Ю. Прокушева (Москва), С. Воронина (Ленинград), А. Бологова (Псков), К. Скворцова (Челябинск), Б. Бедюрова (Горно - Алтайск) дийцар литературни процесс дукха оагIош йолаш хиларах, говзал лакхъяларах, произведенеш лакхача художественностага кхачарах, хIара книжка дешачун дег чу кхоачаргдолаш, цун уйла гIюттаергйолаш, гIулакхаш чакхдахара из тIахьехаргволаш фу даь дергдархьогI яхаш.

Отчетах лаьца дош хадлаш къамаьл дир С. Михалкова.

Российски Федераце литература дIахо дегIалоаладара наькъаш белгалдеш йола съезда резолюци тIайийцар делегаташа.

Съезда балха юкъе дакъа лоац новкъосташа В. И. Воротникова, П. Н. Демичева, М. В. Зимянина.

ДIахо болх бу съездо.

(ТАСС корр.).

20-гIа ДЕКАДА

ЛаьрхIар кхоачашду

«Грознефть» объединенена чуйоагIача УБР коллективашта юкъе яьржача яхье шоллагIа моттиг а хьожаеш, КПСС обкома, НГIАССР Министрий Совета, Облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Сийлен грамота а луш, республикански Сийлен улгатIа йихьай Старогрозненски бурув тохара балхий управлене коллектив. ДIахо йодача хана а из деза совгIат цо карара доалийтарг ца хилара тешал деш да бурувдеттараша доахаш дола толамаш. Ер шу доладелча денз цар планал совгIа техад 3700 метр гаргга бурув.

Къахьегама овсарле лакхъяра паччахьалкхен план йийтта процент гаргга тIехкхоачашъяьй цар. Бурув тохарга дIабода мах лохбарах укх шера паччахьалкхенна кходаьд 418 эзар сом.

УБР-ча бригадех ийсне ханал дукkxa хьалха кхоачашъяьй бурув тохара пхе шера задани. Царех я хIанзлехьа тIадоагIача шера план кхоачашъяь Сайко Георгийн Кузнецов Николайн керте латтача бригадай коллективаш. Иштта дика болх а беш 1986 шера июль бетта чотагIа къахьегаш я Черемухин Николая кулгалдеча бурув деттача бригада коллектив.

Деша дай бац

Паччахьалкхенна шекара свеклаш дIаялара цхьайтталагIча пятилетка план кхоачашъяьяц республико. Тоъал декхар тIадисад Урус-Мартановскии Гудермесскии районий боахамашта. Керттерча даькъе цу гIулакха бехке ба боахамий кулгалхойи специалисташи. Агротехника гIожа телхаярах шекара свеклаш эсала хьийкъай. Из бахьан долаш Урус-Мартановски районо уж паччахьалкхенга йохкара пхе шера план 84 процент мара кхоачашъяьяц. Цу гIулакха эггара хьалха бехке ба «Труд», Мичурина цIерагIча, «Горец», «Гехинский» совхозий специалисташ, кулгалхой. Царех хIара совхоза тIайисай 4677, 6475, 107667, 13824 тонн свеклаш.

Цар санна эсала къахьийгад карарча пятилетке Гудермесски района «Терек», «Гудермесский» совхозаша. БIарчча район хьайийцача цар бехкагIа завода дIаеннаяц 14635 тонн шекара свеклаш. Царех доккхагIа декхар — 11181 тонн дIа ца луш тIайисай «Терек» яхача совхоза кхаш леладераштa.

С. СУРХОЕВ.

Нов. Х. Э. ЗУЛКАРНАЕВНА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Кезеной Iам тIа нек дара дешара-тренировочни базо толаме болх бара эша хьалаш вIаштIехьдоахача хьинаре дакъа лацарах Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Зулкарнаев** Халид Эльтисвича — база директора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

гор. Грозный,

1985 шера 10 декабрь.

БархIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета шоллагIа сесси

1986 ШЕРА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЭКОНОМИЧЕСКИИ СОЦИАЛЬНИИ ДЕГIАЙОАЛАЯРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНАХИ 1985 ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯРА ЛЕЛАМАХИ

НГIАССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА ХЬАЛХАРЧА ЗАМЕСТИТЕЛА, НГIАССР ГОСПЛАНА ПРЕДСЕДАТЕЛА ДЕПУТАТА А. А. МАЛЬСАГОВА ДОКЛАД

НГIАССР Лакхехьарча Совета сесси, белгалдаьккхар докладчика, КПСС XXVII съезда чуйнна кийно еш латтача белгалъяьннача хана хулаш я. Республике, берригача мехка а санна, къахьегамеи политически хьинар чIоаггIа айденна хилар гуш да, тIатеIIа беш болх ба карарча пятилетка тIеххьара шу толаме чакхдаккхара, КПСС XXVII съезда даха ма доаггIара накъадахарах лаьца КПСС ЦК апрельскии, октябрьскии (1985 ш.) Пленумий соцамаш кхоачашдара.

Коллективай къахьегама низаш 1985 шера балха ерригача участкашка тIадерзадаь хиннад чурча кхоачамех пайда эцара — оборудоване сменность лакхъяра, зехьа йовш йола балха ха лоацъяра, доагора - энергетически кхыйолеи ресурсаш кхом беш дIаахийтара, керда техникеи технологии эффект йоккхагIа хургйолаш производствана юкъехахьара.

Индустре болхлоша Iалашдаьд цхьайтта бетта план продукцена реализаци яра объема 101,2 процент кхоачашъелга. Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета доал тIадолча предприятеша 107,3 процент кхоачашъяьй план. Планал совгIа маьхала ялккхай 23 миллион сома продукци, шера декхарегIа лаьрхIар 15 миллион сома мара ца хиннача метте.

Поставкашта енна заданеш а декхараш а тIехьа лаьрхIача продукци маьхала яккхара планех дика лоархIа а ещ, дIадахача шерарча цу ханаца нийсйича тоъал дукхагIа продукци арахийцай «Оргтехника» яхача производственни, «Аргунводпром» яхача объединенеша, Карабулакски химически реагентий, «Промавтоматика» НПО опытни, Гудермесски медицински инструментий, «Автоспецоборудоване» яхача опытно - эксперементальни заводаша.

Шоаш тIайийца социалистически декхараш кхоачашду Ленина орден лелаеча «Грознефть» яхача производственни объединене мехкдаьттахоша. Кхоачашъяьй электроэнерги, бензин даккхара, тракторни прицепаш арахецара, хьу тIаозара, аьшкабетонни конструкцеши оатхалаши, кхачан продукце дукkxa тайпаш арахецара план.

Республика бIарчча хьанийцача къахьегама овсарле лакхъяра 11 бетта план 100,9 процент кхоачашъяьй, цу даькъе союзни доал тIадолча предприятеша 100,4 процент, республикански доал тIадараша — 102,7 процент, республика Министрий Совета доал тIадараша — 105,1 процент.

Тоъал толамаш даьхад Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета доал тIадолча предприятеша. Предприятей цу группе товарни продукце объем дIадахача шераца нийсйича 3,4 процент лакхъеннай.

Уйла дукхагIа тIаахийтай керда техникеи прогрессивни технологии юкъекхахьара.

Еррига яьккха юрта боахама продукци 1935 шерарча вIаши нийсдеча маьхашца лаьрхIача 402 миллион сома маьха я, е 1984 шераца нийсйича 29 миллион сома дукхагIа я. Паччахьалкхен планаш кхоачашъю республико ялат, шекара свеклаш, тхьамка пасташ - харбазаш, дулх, шура, фуаш, тха, кхыйола юртбоахама продукци эцара.

Боккха организаторски болх чакхбаьккхаб доаханнеи коа тIарча оалхазараштеи Iан кийчо яра. ДIахо дегIадаьккад транспортеи бувзамеи дерригa тайпаш. Автомобильни транспорта Нохч - ГIалгIай территориальни объединене Iалашдаьд пассажираш дIа юха кхувлара, маьхах таксомотораш лелара план кхоачашъелга. Республика машиннаькъахой лоархIабу мовхьаш дIа-хьа кхахьара, вагонийи локомотивайи балха свсарле лакхъяра планех. Пассажираш дIа-юха кхувлареи мовхьаш дIа-хьа кхахьареи шера планаш тIехкхоачашъю дегa гIолла лелача транспорто.

Бувзама средстваш дегIайоалаярга 1985 шера дIаяхийтай 3,2 миллион совгIа паччахьалкхен капитальни вложенеш. Хьалъяь а яьха, болх бе йолаялийтай Знаменское яхача юртара 2000 номер йола, Червленни станицера 1500 номер йола АТСК, город Грознера доставочни почтамт.

Докккхий балхаш ду республика гIишлонхоша. 1985 шера пайда ийца чакхъяха мегаш я 375 миллион сома, вешта аьлча, соахка хиннараш миссел йола капитальни вложенеш. Керттерча даькъе уж средстваш дIаахийтай доагора - энергетически агропромышленни комплексаш, машиностроени дегIайоалаярга, хIаьта иштта соцкультбыта объекташ хьалъярга. Моттигерча Советий капитальни вложенеех пайда эцара гIулакх дикагIа теркалде яьннай подрядни организацеш.

Республика Министрий Совет хьожаш хиннай харжархой наказаш кхоачаш миштa ду. Алхха Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаташта деннадар 40 наказ. Царех кхоачашдаь даьней кхоачашдеш латташи 32 да. Отчет еча шера дукха балхаш даьд городаши юрташи тоаяра, чакхдаьхад къахьегамхой хьал-таро лакхъяра, культурно - бытовой хьалаш тоадара тIадерзадаь гIулакхаш.

Республика бIарчча хьанийцача 1985 шера экономика дегIаяра итогаш мога а яь, докладчика цунца цхьана хьакхайкадир, керттерча даькъе интенсивни методаш а лелаеш доал дарга шортига довлаш хилар а хIаьта иштта цхьайолча предприятешкеи организацешкеи организаторски балха боарам кхоачам боацаш хилар а бахьан долаш пхьацадолча хьокхамашта плана заданеш кхоачаш ца еш юсаргйолга. Вай вIаштIехьдаьннадац, аьлар докладчика, товарни продукци хьаяра объемаш лакхъяра темпаш Iалашъе, хIаьта 17 предприяте лох а яьй объемаш 1984 шераца нийсйича. Царна юкъе — «Грознефтеоргсинтез», «Севкавнефтегазпереработка», «Грознефть», «Терек» яха объединенеш, ялата продуктий Нохч - ГIалгIай управлени, моттигерча промышленноста министерство, кхыяраш.

Шоашта еннача номенклатурага хьежжа изделеш хьаярах лоархIаяьяц цхьайола предприятеш. Кхоачашъяц мехкдаьтта аппаратура, етта кирпишк, цемент, тIехнахьа дувхаду пазата баракъаш, тIоарска кога гIирс арахецара план. Поставкай заданеш а декхараш а тIехьа лаьрхIача реализаце объема план 98 процент мара кхоачашъергйолаш яц.

Халкъа эша товараш хьадара план бIарчча хьанийцача кхоачашъяьяле а, цу декхарах лоархIаяьяц республика 15 предприяти. Халкъа эша товараш шоай дала дезача боараме хьателац Грозненски производственни швейни объединене, радиотехнически заводо, моттигерча промышленноста министерства, шурий промышленноста объединене, «Красный молот» яхача заводо ,кхычар. КIезига шеръю хьаеча хIамай ассортимент, лоха я цар дикал.

Боккха лоархIам болаш ба республике материальни доагора - энергетически ресурсаш кхояр духьа баьржа къовсам. Алхха 9 бетта кхоадаьд 4,4 эзар тонн совгIа Iаьржа металл, 6,5 эзар тонн цемент, 1,3 эзар тонн кийчъяь хьун материал, 40,8 эзар квт. сахьат электроэнерги. Цу юкъа кхояьча яьшка-пишкашка йоагоча хIаманца 2,2 дийнахьа, дизельни доагорца — 4 дийнахьа болх бе йиш я республика предприятей.

Цхьабакъда, цхьайола вай предприятеш шоай заданеехи социалистически декхарехи лоархIаяьяц хIамай кхом бара. ХIаьта йIовхала энерги 142905 гкал. совнагIа йоалъй вай. Кхоачам болаш пайда эцац шоалагIча материальни ресурсех.

СССР Лакхехьарча Совета йиълагIча сессе ше доклад еш, КПСС ЦК Генеральни секретара Михаил Сергеевич Горбачева белгалдаьккхад, хьатIадоагIача шера тар ма лу дукхагIа ресурсаш кхояра чотах производства объемаш лакхлулга вIаштIехьдаккха дезаш вай хилар. Ресурсаш кхояреи царех рационально пайда эцареи заданеш кхоачашъяра лоаттабу тIахьожам чIoагIбе, организаторски болх тоабе, хиланза яргйоацача инженерно - техническ мероприятешца из хьаллаца безаш я министерстваши ведомстваши, организацеш а предприятеш а, халкъа депутатий Советий городской районни исполкомаш.

Общественни производства балха йоацаш шортта къахьегама ресурсаш йолаш я республика. Из проблема къоастаяра керда предприятеш хьалъянза ярг ца хиларах дола дош увттаду дуккхачар. Из нийса да.

Цхьабакъда, хьалхарча аргIанна вай пайда дикагIа эца беза хIанз йолаш йолча таронех. ЦхьайтталагIча пятилетка цхьанна а шера бизза пайда ийцабац мехкдаьтта чакхдаьккхача хьахула продукци, тракторни прицепаш, дIакхухьийта кизга Iоакъаш чуехка контейнераш, цементи клинкори, пенашта увттаю материалаш а кIир а, чухьнахьа дувхаду пазата баракъаш, продукце кхыдола тайпаш хьадеча мощностех. Дуккхача предприятеша цхьан сменагIа мара бац болх. Республика предприятешкарча металлах оатхалаш еча оборудоване сменноста коэффициент геттара лоха а кхы тIа лохъяла мегаш а я. Болх беш йолча производствашкара кадраш сов каст - каста дIа-хьа ювлаш хувцалуш хилар, къахьегам во вIаштIехьбаккхари дисциплина лоха хилари бахьан долаш дукха зенаш хул вайна.

Къахьегама овсарлеи производства объемаши лакхъялара темпаш фондовооруженность лакхъялара темпел тIехьаюсаш йола моттигаш хIанз а я. Цо хьахьокх, керттерча промышленно - производственни фондех кхоачам болаш эффективно пайда ца эцилга. ХIара коллективо комплексно чакхдаханза даргдац йолаш йолча мощносташа юхахьалур алсамдаккхара наькъаш, лерттIа гIулакхаш чакхдаха деза из хьокхам тоабара.

Кхоачам боллаш пайда эцац юртбоахама производства таронех а. Вай лоархIадаьдац баьцадаараш, коартолаш, сом, комсаш, генараш, люцерна ги эцара планех. Республика бIарчча хьанийцача доахан кIезигденнад, цу даькъе се доахан, хIаьта иштта жа а хьакхарч а. ДIадахача шераца нийсдича доахан кIезигденнад Малгобекски, Шалински, Ачхой - Мартановски, Веденски, Урус - Мартановски, Гудермесски районий боахамашка. Детта доахан кIезигденнад Назрановски, Надтеречни, Веденски районашкара дIа мел ийкхкхача районашка. ДIадахача шераца нийсдича доахани коа тIара оалхазараши кIезигагIа ийцад Наурски, Ачхой - Мартановски, Советски, Грозненски, Шалински районий боахамаша. Эца шура кIезигьялийтай Наурскии Сунженскии районаша.

1984 шерарчул кIеззига дикагIа чакхдаьннад доакъар кийчделга. Цхьабакъда цхьайолча районашка кIезига з кийчдаьд из, кийчдаьр эсала а да.

Агропромышленни комплекса предприятешка, колхозашка, совхозашка хIанз а шорттига юкъекхуал юрта боахаме Iилма - технически прогрессана карагIдийннараш, хIаьта цо юхаувз юртбоахама продукци йоаккхилгеи къахьегама овсарлеи дегIаахара темпаш. Эггара хьалха ала доагIа из гурахьа дуа ялат, шекар доаккха свекла, кхыйола культураш кхеяра интенсивни технологи юкъекхувларах. Кхоачам болча боарамех леладац прогрессивни технологех доакъар кхедари кийчдари, консервированияр, активни вентилированияр, комбинированни силос кийчъяр, минеральнии биохимическии добавкаш юкъекхувлар. Эсала юкъевкхувл комплексни механизаци комсаш лелаеча, баьцадаараш леладеча, бешамаш лелаеча, кIезига ьхею столове сортех йола комсаш, Iай буа Iажаш. ЛаьгIа дегIаух баьцадаараши кхыйола юртбоахама продукции чакхъяхара, лоаттаяра дола низалаш. Средстваш сов тIехъяьха дIа-са екъар, технологически дисциплина телхаяр, специалистийи механизаторийи квалификаци лоха хилар, ялата культураш кхеяра интенсивни методаш юкъекхувлара гIулакх формально леладар бахьан долаш дукkxaча колхозашкеи совхозашкеи хIанз а лоха да дIаухийтача средстваша юхателар.

Шорттига лел гIишлош хьалъяра производство вIаштIехьйоаккхачара кхоачамбоацараш дIадахара гIулакх. Госкапвложеней лимиташ караерзаяр 93 процента боараме да республике.

Соцкультбыта объекташ хьалъелга тоаденнад, амма хьалха а санна эсала лел унахцIено лораяра объекташ хьалъелга. 45 процент мара пайда ийцабац шера йолча лимитах. Лоха я цхьайола школаш хьалъяра темпаш. Хьалха а санна наха чубаха дукkxa моттигаш дIалу йиълагIча квартале, сов сихбенна ду из, цо хьахьокх цу цIеной дикал лоадама тоаенна хургцахилар.

1985 шера бахача наха даьча бытовой гIулакхий боарам 1984 шерарчул лакхагIа бале а, цу даькъе беча балхо хIанз а дизза кхоачашдац къахьегамхоша дIадехараш. Еррига республика хьанийцача бахача наха бытови гIулакхаш дара план кхоачашъяь

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

БархІазлагІа хержача Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета шоллагІа сесси

1986 ШЕРА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЭКОНОМИЧЕСКИ СОЦИАЛЬНИИ ДЕГІАЙОАЛАЯРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНАХИ 1985 ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯРА ЛЕЛАМАХИ

(Инстедоалар. Доладур 1-ча оагІо тІа).

яле а, уж гІулакхаш деча 27 министерствахи ведомствахи ворхІне Іалашдаьдац планаш кхоачашъелга.

План кхоачаш ца яра керттера дарех бакьанаш да плана цу хьокхамцара отношени эгара хьалха кулгалхой оагІорахьара а йолаш нийса цахилар. ДукхагІа долча даькъе шоллагІча лоархІаме дола, цар керттерча балха юкъедоагІаш доаца хІама да аьнна хеташ ба бытовой гІулакхаш дара планах.

1984 шераца нийсдича 1985 шера товарооборота план 2 процент дегІаенаяле а, шера планаш кхоачашъяц. Паччахьалкхен а кооперативни а торговле, общественни кхача а чубоагІаш, розничи товарооборота план алхха 98 процент мара кхоачашъяьяц... Кхоачаш ца яра бахьанех цаІ да товарооборота план товарни ресурсаща балансировани яь цахилар, къаьстта ассортимента даькъе, хІаьта иштта тканей, барзкьий, кога гІирса, трикотажни изделей рыночни фондаш кхоачам боллаш цахилар. Республика оптови базаша хІанз а ритмично лоаттадац розничи сета товараш, хІаьта из воча оагІорахьа Іаткъ товарооборот кхоачашъяра а товарни запасаш хилийтара а.

Укх сессена кийчо еш НГІАССР Министрии Совет хьежаи 1986 шера республика экономически социальнии дегІаахара план кхоачашъяра леламга, хІаьта министерствашкарей ведомствашкарей, горисполкомашкара а, райисполкомашкара а хьадиихад, цар тІехьа а ца доахаш шошоашта чуйоагІача промышленни объединенейн предприятейи балхацара кхоачамбоацараш дІадахара тІадерзадаь дола эффективни гІулакхаш дар.

ДІахо А. А. Мальсагова анализ йир НГІАССР Министрий Совето сесси хьажийта оттаьча 1986 шера республика экономически социальнии дегІаахара Паччахьалкхен плана. План оттаьа министерствашцеи ведомствашцеи, горисполкомашца а райисполкомашца а цхьана къахьегама коллективаша шерра даькъа а лоацаш КПСС ЦК апрельски октябрьски (1985 ш.) Пленумий решенешка, Іилма - технически прогресс сихъяра хьакъехьарча парте установкашка, экономика кердача доазонга кхачар теркал а деш. Цо кхоачашду еррига пятилетка чакхъяллалца йола нийса ритм пятилетка хьалхарча шерре а хила езаш хилара даькъера КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Михаил Сергеевич Горбачева СССР Лаккхехьарча Совета йиълагІча сессе яьча докладо дІадехараш. Цунца дувзаденна 1986 шера халкъа боахам дегІаахара темпаш белгалъя я, уж кхоачашъю тІаухийта низ боахаш - боахаш сов а баькха, дІахо долхача шерашка еррига пятилетка кхоачашъелга Іалашдергдолаш.

Кердача шера долча планови хьоккамий башхало я уж боахам лелабара интенсивни методашка довлилга практически чакхдаккхара тІаерзаяь хилар, цар тІа боккха лоархІам бу кхом бара, хьурмаг дара, промышленносте а транспорте а ресурсаш кхоеча технологех пайда ийбара, юрта боахамен гІишлош ечек индустриальни технологи юкъенхувлара. Юхалур дика долаш хила деза ресурсаш шозлагІа производствана юкъекхувлар, хІамен кхом ца барен хІаманна доал ца дарен факташта духьала тІагІертта къовсам лоаттабар.

1985 шераца нийсдича 3,5 процент лакхлургба 1986 шера республика промышленни предприятей товарни продукце производства боарам. Из кхоачаргба 2022,5 эзар сомага.

ТІеххьарча шерашка республика индустриально дегІаахара белгала хІама да добывающи промышленносто лоаца дакъа эІамиг а луш чакхйоахача доакъой боарам совбувлаш хилар. Республика экономически потенциал метталоаттаяра а Керттерча лостамашка еннача темпашка хьежжа из дегІаахийтара а боккха болх баьб республике долаш дола доакъош дегІаахара переориентаци яран кердадараш юкъедоаладаран. Цу балха кІийле латт долаш долча низалех ма могга чІоагІагІа пайда ийбарах, йолаш йолча мукъача къахьегама ресурсех эффективно пайда а ийбеш керда предприятеш хьалъярах. Белгалдаьр кхоачашдаро доагора промышленноста доакъошка бусийт хьалхале лелаяра лоархІам, амма республика юкъарча балансера цун удельни дозал локлу. Цудухьа дикка дегІабоагІа машиностроене, биохиме, кхачан промышленноста доакъой продукце лоархІам. ХІанзе а хьалъеш латт Гудермесе йоккха биохимически завод. Шера массехк эзар тонн лизин ара хецаш йола цун хьалхара аргІа болх бе йолалургья 1988 шера. XII пятилетке дІахо шерлургья Грозненски биохимически завод. Цу тайппара, XII-ча пятилетке керда, сий дола моттиг лоацаргья биохиме республика экономике.

XII пятилетке дикка шерде лаьрхІа да «Промавтоматика» яхача НПО, «Оргтехника» производственни объединене, «Грознефтеоргсинтез» объединене гІоллара фенола производства, «Электроинструмент» завода, «Красный молот» завода производственни низалаш.

Республика Министрий Совето, гІишлош хьалъергйолча горисполкомашен райисполкомашен де дезар да, шу долалуше цу гІулакха кийчо йолаяр. Шеръеш йолча предприлтеша чІоагІъе еза школашцара, профтехучилищашцара, вузашцара, техникумашцара контакташ. Дицдалийта йиш яц, кхоанарча техника болхлойи технически болхлойи квалификаци лакха хулга дІадехаргхилар. ХІаьта из хІама сиха дулуш дац, кадраш хьалххе кийчъе еза. Кийчде деза соцкультбыта хьалаш.

1985 шераца нийсдича 8 процент лакхбе лаьрхІад 1986 шера НГІАССР Министрий Совета чуйоагІача промышленносте гІолла арахецача товарни продукце боарам. Керттерча даькъе из лакхлургба производство 11 процент совгІа алсамьяргйолча моттигерча промышленноста министерства чотах. 8 процент шерлу республика кхачан промышленноста производство. Геттара бо дегІайоагІа «Чеченингушстройматериалы» объединене производство, къаьстта гІишлош яра йола кирпишк. Объединени дехарийла я цун производство лакхъяра кхы а гІулакхаш де.

Республика Министрий Совета довл тІадолча предприятеша маьхала йоахача продукце объем 1985 шераца нийсйича 4,5 процент йоккхагІа хургья 1986 шера, цу даькъе минместпроме — 7,3 процент, минпищепроме — 3,0 процент, «Чеченингушстройматериалы» яхача объединене — 0,3 процент.

Керда техника юкъейоалаяра ларда тІа къахьегама овсарле лакхъяр, къахьегама дисциплина тоаяр, балхара кадраш кІезигагІа хувцаялийтар, цар квалификаци лакхъяр — уж да республика промышленни коллективашта хьалхашка латта эггара керттера декхараш.

Ведомствайи предприятейи кулгалхоша къаьстта уйла тІаяхийтанза яргъяц хьалуш пайда боацаш йІовхали электроэнергии йоаеча моттигашта, хьаеча продукце единицага дІаухийтача доагора боарамаш лохдара наькъаца биззагІа пайда эца беза йІовхала ресурсех.

Республика министерствайи ведомствайи, предприятей а организацей а, ерригача къахьегама коллективай уйла хаддаизеи лаьгІ ца йолийташи тІалатташ хила деза социалистически къахьегама дисциплина а плановн дисциплина а хьал.

Юрта боахама къахьегамхошта хьалхашка латта декхараш 1986 шера доккхагІа хул. Вай паччахьалкхенна дІадала деза: ялат — 108,1 эзар тонн, шекара свеклаш — 190,0 эзар тонн, генараш — 14,0 эзар тонн, баьцадаараш — 155,0 эзар тонн, коартолаш — 11,0 эзар тонн, сом — 70,0 эзар тонн, комсаш — 82,0 эзар тонн, люцерна ги — 2,0 эзар тонн, тхьамка — 2,7 эзар тонн, доахани коа тІара оалхазараши — 43,0 эзар тонн, шура — 103,0 эзар тонн, фуаш — 107 миллион, цІена хьоаса бола тха — 1880 тонн. Республика юрта боахама еррига продукци 427 миллион сомага дІакхоачае лерхІ, хІаьта из 1985 шерарчул 6,2 процент дукхагІа хул. Ма дарра аьлча, дукхагІа йоаккхаш йола еррига продукци къахьегама овсарле лакхъяра чотах хургья. Лаьттанцара йоала продукци алсамъяккха лерхІ интенсивни технологеш караерзаяра, материальнии къахьегамен ресурсех пайда дикагІа эцара чотах. Хьайбай боахаме керттера лостам хургба доаханен коа тІарча оалхазарийн продуктивность лакхъелга, цун доакъарий база чІоагІъелга, хьайбашта телача кхачан рационаши фермашта ду зооветеринарии гІулакхаши тоаделга.

Укх денношка тІайнйцаб «Агропромышленни комплексана ду доал дІахо тоадарах» бола КПСС ЦК-аи СССР Министрий Совети соцам. Цу тІа хьахьекхай Кхачан программа кхоачашъяра беча берригача балха эггара лоархІамегІа йола этап, АПК дерига доакъош хьаьча производственно - технически Іилмани потенциала ларда тІа дегІадоаладелга сихдара тІаберзабаь ба из.

1986 шу овлангара денз эргалонаш еш дола шу хургда республика АПК-ана, Іалалмате боккха организаторски болх ба бе безаш агропромадеча доала структура эргальккха товараи цун еррнгача звеньяша боарамагІа болх белга вІаштІехьдаккхараи.

Планировани, финансировани, управлени яра даькъе хьалха хинна кхоачамбоацараш дІахо кхы нийсдалийта йиш яц. Цудухьа, производство алсамъяккхара, юртбоахама продукци ийяра планаш кхоачашъяра, из еррига а ший метте хилийтара, дика чакхъяхара, кхачан товарий ассортимент шеръяра хьалхара бехктонхам бизза тІабожабаьб агропрома.

Цунца цхьана эггара лоархІаме декхар да капитальни вложеней эффективность ма могга дукхагІа лакхъяр. Хьалдаь ца доалаш дусача гІирсий объемаш кІезигъяр духьа паччахьалкхен капвложеней доккхагІдола даькъа дІадахийта лерхІ хьалхагІа хьалъе йолаяь хинна объекташ хьалъяь яхаргеи дІахо хьалъярген, хІаьта иштта болх беш йола предприятеш технически кхы тІа а кийчъярга.

1986 шера плано дІахо дегІадоаладе лерхІ транспортеи бувзамеи деррига тайпаш. ХьатІадоагІача шера автомобильни транспорта Нохч-ГІалгІай территориальни объединене гІолла дІа-юха кхухьа мовхьаш 3,6 процент дукхагІа хургда, дІа-хьа кхувла пассажираш 3,3 процент дукхагІа хургба, грузооборот 9,1 процент йоккхагІа хургья, 10,7 процент дукхагІа хургья арахеца грузовой машинни пари, автобусаш — 6,3, таксомоторш — 6,4 процент дукхагІа.

Мовхьаш дІа-юха кхахьар хайра дукхагІа хургдеце а (101 %). Грозненски машинаькъа отделене тІадувтта мовхьаш 6,6 проценти Іодоассадераш 3 проценти дукхагІа хургда 1985 шераца нийсдича.

ЙоккхагІа хургья бувзама средстваш дегІайоалаярга дІайохийтача капвложеней объем. АТС-аш хьалъяреи царна реконструкци яреи объем 1985 шераца нийсйича 57 процент йоккхагІа хургья, хІаьта фидерни линеш 3-эза дукхагІа хьалъергья. 1986 шера планагІа болх бе йолаялийта лерхІ 7 АТСК-аи ЗРРЛ-и (радиорелейни линеш). Бувзама производственно - технически управлене къаьстта уйла тІаяхийта еза город Грозне, республикерча вокх городашка а юрташка а телефоний бувзам тоабара. Еррнгача юрташцара, колхозашцара, совхозашцара бувзам тоабанза, цу гІулакха дІахецача ахчах бизза пайда эцилга Іалашданза дартдац.

Экономика дІахо айярен советски наьха хьал-таро тоаярен декхараш кхоачашдара эггара чІоагІагІча лоархІаме да капитальни гІирсаш хьалдар. Капитальни вложеней доккхагІдола даькъа хьалхагІа а санна доагора - энергетически агропромышленнии комплекс, Іилма - технически прогресс Іалашъеш дола доакъош дегІадоаладарга а хІаьта иштта соцкультбыта объекташ хьалъярга а дІадохийтаргда.

1986 шера дІахо а балхаш дергда «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене, г. Гудермесерча биохимически завода, «Промавтоматика» яхача завода, Аргунски ялата продуктай комбината объекташка.

Моттигерча Советий объекташ хьалъярга дІадахийта лерхІ 35 миллион сом. 1985 шера 27 миллион сом мара ца дахийтача метте. 30 процент совгІа дукхагІа хьалду чуІа цІенош. 3-эза хІана хилац аьнна дукхагІа хул здравоохраненега дІайохийта капвложенеш, халкъа образованега йохийтараш — 40 процент, дукхха а дукхагІа (31 процент) хьалде лерхІ коммунальни гІирсаш.

ГІишлон балхий йоккха объем тІаюж, эггара хьалха, республика керттерча подрядни организацена — СССР Минпромстроя хальъа ДоттагІала орден лелаеча Нохч-ГІалгІай гІишлошъяра управленена. 1986 шера планегІа генеральни подрядагІа деча балхий объем 77 миллион сомага кхоачаш лакхъяла езаш я 1985 шера хила тарлуча 65 миллион сомаца нийсйича. Пятилетке 450 миллион сома балхаш де деза управлене. Уж Іалаьмате дукха балхаш да. Шоай база дегІа ца йоалайойи производственни мощносташ шеръеш наьха санна хувцамаш ца дойи гІишлонхошка из декхар кхоачашдулургдац.

ЙоккхагІа хулаш йола гІишлон балхий объемаш чакхъяхара нах кийчбанза баргбац. ГІишлон балхаш вІаштІехьдахара хьдда план оттае, гІишлонхошта дизза новкъостал де дезаш йолча моттигерча Советашца цун хьакъехьа дагаяла, кадраш хьахоржачеи кийчъейчеи, гІишлонхой соцкультбыта объекташ дІанийсъеча эггара хьинарегІа даькъа лаца деза Нохч-ГІалгІай гІишлошъяра управлене.

ГІишлонхой база дегІайоалаяра доши дІахецача капитальни вложенеех цар пайда эцилгеи даим республика Министрий Совето, горисполкомашен райисполкомашен, министерствашка а ведомствашка а уйла тІайохийташ хила деза. Республика экономически социальнии дегІаяр хІанз, цІаккха а ца хиннача тайпара, чІоагІагІа гІишлонхой шоай декхарех лоархІабарах тийша хургда.

«1986—1990 шерашка а 2000 шерага кхаччалца йолча юкъа а СССР экономически социальнии дегІайоалаяра Керттерча лостамий» проекта тІа декхар оттаду бахача наьха дерригa тайпаи социальни группаи хьал-таро дІахо айелга, халкъа къахьегама сферен вахара хьалашкеи кІоаргга хувцамаш делга Іалашде.

1986 шерарча республика плана тІа чакхъяха оттаьй социальни проблемаш къоастаяра тІаерзаяь мероприятеш. ДукхагІа хургья бахача наьха ахчан доходаш. ДІахо а дуккха гІулакхаш чакхдоахаргда къахьегамхой социально Іалашбара даькъе. Бахача наьха доходаш дукхагІа хургхилар тернал а деш 1986 шера йоккхагІа хургья паччахьалкхени кооперативнии торговле розничи товарооборот. Шеръе лерхІ тикайи общественни питанеи сеть.

ДІахо товлургда бахача наха деш дола бытовой гІулакхаш. Бахача наха бытовой гІулакхаш дара шера объем 1985 шераца нийсйича 8,3 процент йоккхагІа а хинна 29 миллион сомага дІакхоачаргья. ДІаихача шерашка санна доацаш къаьстта дукхагІа гІулакхаш дергда бахача наха чуІеча цІеношта ремонташ еш, гаражаш хьалъеш, садови а чуІа а цІенош хьалдеш. Подрядах пайда а эцаш индивидуальни чуІа цІенош хьалделга вІаштІехьдаккха лаьрхІад. Нагахьа санна хьалхагІа бахача наха гІулакхаш деш 27 министерствои ведомствои мара хинна еце, хІанз сессега ювцийта хьачуеннача планашка лаьрхІад цу тайпара организацеш 44 хилийта.

Тоъал дукха балхаш де лерхІ дешара - материальни база чІоагІъяра. 1986 шера хьалъе лерхІ 4594 моттиг йола юкъарча дешара школаш, 1670 моттиг йола деша ха йоацача берий учреждениеш, 390 маьнги чуоттабергбола больницаш.

1986 шера республика профтехучилищаша арахецаргба 12,4 эзар квалифицированни болхлой, дІахо болх бергба 3 лакхерчеи 12 юкъерча лаьрххІа йолчеи дешара заведенешка специалисташ кийчбара.

Бахача наха культурни гІулакхаш дукхагІа дар духьа 1986 шера планашка лаьрхІад Шелковской станицеи Шаьлен кинотеатраш а юрташка массехк культура ЦІа а хьалде.

ХІанз болх беш йола клубаш, кинотеатраш, библиотекаш дикагІа лелаяра, инвентарацеи оборудованецеи уж кийчъяра тІадерзадаь гІулакхаш чакхдаха, зрелищнии культурно - просветительнии учреждени балха идейнии художественнии боарам лакхбелга Іалашде доагІа культура министерства, кинофикаце Госкомитето, горисполкомашеи райисполкомашеи.

1986 шера планагІа Іалам лорадара объекташ хьалъярга дІаяхийта лерхІ 3,8 миллион сома паччахьалкхен капвложенеш. Царех хин ресурсаш лораяргеи цу ресурсех рационально пайда эцарген — 3,2 миллион сом.

XII пятилетка хьалхарча шера плана задатеш йоккхий я, яле а, кхоачашъюлургйолаш я, аьлар А. А. Мальсагова доклад чакхйоалаш. ХІара къахьегама коллективе уж кхоачашъяра партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша кхы а биззагІа пайда эца беза производственни потенциалах, къаьстта а сага факторах. ЛоархІаме да, цхьа сахьат ха а пайда ца беш ца йоаяр, производстве порядок, къахьегамен технологически дисциплина чІоагІъяр. План йизза кхоачашъелга кердача шера хьалхарча денношке а денз дІадоладала деза.

1986 ШЕРА ЙОЛЧА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТАХИ 1984 ШЕРАРА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТ КХОАЧАШЪЯРАХИ

НГІАССР финансай министра депутата П. И. ГОЛЕЩИХИНА доклад

Республика Министрий Совето НГІАССР Лаккхехьарча Совета сессе ювцийта а чІоагІъяйта а оттаю 1986 шера йолча Нохч - ГІалгІай АССР Паччахьалкхен бюджета проект доходаштеи расходаштеи 201833 эзар сома боараме я. 1985 шера хинначул 8,7 процент лакхагІа а йолаш. Республика Паччахьалкхен бюджето финансови ресурсаща Іалашду НГІАССР экономически социальнии дегІаахара плана тІа белгалдаь деррига гІулакхаш, хІаьта къахьегамхой вахара хьал хадданза тоадара тІаерзаяьча КПСС политикага хьежжа а я.

Бюджета доходий, керттера дакъа хьачудоагІаргда паччахьалкхен предприятей, организацей оборота тІара йоагІача налога, пайдана тІера теларий, кхыча тайпарча теларий кепе. Бахача наха шоаш декхарийла хиларагІа телараша 8 процент лоац бюджета доходий боарама юкъе. Оборота тІара йоагІа налог хила езаш я НГІАССР территоре тІа 384,7 миллион сома боараме, хІаьта цунах республика бюджета чудоагІаргда 108,7 миллион сом.

НГІАССР Министрий Совета чуйоагІача объединенейи предприятейи пайдана тІера 1986 шера хьачутеладезараш белгалдаьд 27862 эзар сома боараме, цу даькъе жилищно - коммунальни боахама предприятештеи организацештеи — 10160 эзар сом, торговленеи общественни кхачанеи — 4514 эзар сом, моттигерча промышленноста — 3946 эзар сом, кхачан — 3058 эзар сом. Дерригача 1986 шера дегІадоаладе лаьрхІад пайдана тІера хьачудоагІараш 44,4 процент.

Потребительски кооперацe организацеш декхарийла я пайдана тІера йоагІача налога хьисапе бюджете хьачудала 4395 эзар сом, из да 1985 шера деначул боараме. Колхозаша тела подоходни налог 1,6 миллион сома боараме оттаьй, общественни организацей предприятеша тела подоходни налог — 950 эзар сом, хьуна доход — 620 эзар сом, кинофильмаш хьокхаро телача доходашта тІера йоагІа налог — 1345 эзар сом, госпошлинаш — 1312 эзар сом.

1986 шера бахача наха телача паччахьалкхен налогий хьисапе республика территоре тІа хьачудоагІаргдар белгалдаьд 73 миллион сома боараме, цунах 42 миллион сом НГІАССР моттигерча бюджета чудоа. Транспортни средствай даьша тела налогаш 510 эзар сомага кхоачаргья 1986 шера. Паччахьалкхен чура кхадж боагІа за ем йохкарах хьачудоагІаргда 1986 шера 1850 эзар сом, ахчан - хІамай лотерей йохкарах — 693 эзар сом.

НГІАССР Паччахьалкхен бюджета проекта тІа белгалъяьй халкъа вахара материальнии культурнии боарам лакхбара даькъера шийтталагІча пятилетка хьалхарча шера план толаме кхоачашъелга Іалашдара эшаш йола ассигнованеш.

Бюджета керттера ресурсаш — 191063 эзар сом хьожаду халкъа боахамаи социально - культурни гІулакхштеи финансировани яра. Иштта, еррнгача источникий чотах халкъа боахам дегІабоалабарга дІадохийтаргда 38 миллион сом.

Жилищно - коммунальни боахамга дІадодар 22643 эзар сом хургда, е 1985 шерага диллача дегІадоагІаргда 38,4 процент. цу даькъе городаш тоаярген хозъяргеи додар 6735 эзар сом, райсельцентраш тоаярга — 265 эзар сом.

Юрта боахама гІулакхашта финансировани яра хьожадергда НГІАССР бюджета тІара 7389 эзар сом. цу даькъе рентабельность лоха йолча колхозашта планови гІулакхаш дара 3,8 миллион сом.

1986 шера йолча НГІАССР Паччахьалкхен бюджета тІа оттаьй социально - культурни гІулакхашта йола ассигнованеш 131,5 миллион сома боараме, 5.7 процент е 8,2 миллион сом лакх а еш.

Халкъа образоване учрежденешта эшарашка дІадахийта лерхІ 83,2 миллион сом, цу даькъе алапешка — 32,7 миллион сом, е соахкарчул 8,4 процент дукхагІа. 1 сентябре денз юкъарча образоване школай, юкъерча лаьрххІача дешара заведеней, къахьегама дешара школай, юкъарча дешара - производственни комбинатий, юкъерчеи лакхерчеи классий хьехархой, преподавателий, производственни дешара мастерий, кулгал деча, кхыча педагогически болхлой алапей керда ставкаш юкъейоалаеш хиларца дувзаденна 1986 шера бюджета средствай чотах хьалхарчул совгІа дІадохийтаргда йиъ миллион сом.

1986 шера наха леладеш а хьожаш а долча берашта цхьан бера бетта 30 сом долаш ахчан пособи оттаергья. 20 сом лакхбаьб вузий студентий, юкъерча лаьрхІача дешара заведеней дешархой, ПТУ дешаш берий цІеноша кхебаьраьх болча, наха доал дерий, хІаьта иштта даьшеи ноаношеи Іалаш ца дарагІа школаша - интернаташа кхебаьрий стипендей боарам.

1986 шера берий яслешкеи бешамашкеи бераш долча дезалех практически 50 процентал совгІа бараш мукъабовлийтаргба даьшеи ноаношеи телаш дола ахча тела ца дезаш, хІаьта цар бераш паччахьалкхен средствай чотах леладергда. Цо ю бахача наха кхы а 799 эзар сома боараме гІойле.

Мах боацаш учебникашца Іалашбара хьожадаьд 1986 шера 481 эзар сом, халкъа образоване учрежденеша дІадохийтаргда оборудовани эцарген капитальни ремонт ярген 4290 эзар сом, соахкарчул 10 процент дукхагІа. Школьни реформаца дувзаденна гІулакхаш дІахо дара хьожадаьд 3,7 миллион сом.

Культура учрежденешта финансировани яра хьожаду 1986 шера 9,4 миллион сом, 3,3 процент лакх а деш, цу даькъе театраштеи музыкальни коллективаштеи дотацена 1105 эзар сом, оборудовани эцараи культура учрежденешта капитальни ремонт ярам — 1274 эзар сом. Белгалдаккха деза, театраштеи музыкальни коллективаштеи йола паччахьалкхен дотаци цхьайтталагІча пятилетка шерашка 27,7 процент тІакхийтта хилар хІаьта цо хьахьокх культура, министерства цу учреждений рентабельность лакхъяра тІаберзабаь болх беш цахилар.

ЛаьрхІа да унахцІено лораяра учреждений материально - технически база 1986 шера дІахо чІоагІъе, хІаьта цо новкъостал дергда бахача наха ду медицински гІо тоаде. Цу гІулакхашка дІадохийтаргда 51,7 миллион сом, 5,7 процент дукхагІа.

Социальни Іалашон гІулакхашта хьожадаьд республика бюджета тІа 3,5 миллион сом. 1985 шера 1 январе денз райгорисполкомашта бокъо еннай болхлоех, гІулакхерча нахах, цар дезалех болча бетта 50 сомага кхоачаш пенсеш нийдеча а кхы тайпа доходаш йоацача а чІоагГІа новкъостал эшаш болча пенсионерий пенсешта моттигерча бюджета средствай чотах ахчаш тІадетта.

ЦхьайтталагІча пятилетке Сийлахь - боккхача Даймехка тІема доакъошхой материально - бытови хьалаш, тоадаьд, лакхдаьд болхлой, гІулакхерча наьха, колхозхой пенсей эггара лохагІа хинна боарамаш. Лакхдаьд 10 шу хьалха пенсе бахача болхлойи гІулакхерча наьхеи йоккхача группа пенсеш. Перерыв йоаца балха стаж хиларагІа долча пенсешта кхы а ахчаш тІадийттад. Доккхий гІулакхаш даьд берааш долча дезалашта а болх беш болча ноаношта а гІо дара тІадерзадаь. Цун цхьа шу даллалца йолча хана берага хьажара цхьадолча даькъе мах а телаш йола отпуск тел кхалнаха-ноаношта, лакхъяьй бер дарагІа цкъара луш йола пособеш.

Нохч - ГІалгІай АССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъяр чІоагІа гІерта лел 1983 шера, аьлар докладчика. ХІаьта а плана тІа белгалдаь мел долча хІаманна цахаддаш финансировани елга Іалашдара хоадам болаш дола гІулакхаш даьд НГІАССР Министрий Совето. Цу гІулакха пайда ийцаб бюджете хиннача мукъача средствех, министерствашкеи ведомствашкеи дІакхачийтай дукхагІча даькъе хІанз кхоачашъеш латташ йола пайда кхы а совбаккхара планаш, хІаьта иштта ца яйташ, соцаяьй хьалхарча аргІана е езаш йоацаш хинна 1 миллион сома боарамера расходаш.

Цунца цхьана цхьайолча министерствайи ведомствайи, бюджета декхараш тІалаттача кхыча организацей кулгалхоша бокъонца кхетаьяц юкъера дІаювлаш йола доходаш чурча ресурсий чотах юхаметтаоттаяра хьакъехьара партеи правительстваи установка. Царна юкъе я Нохч-ГІалгІай респотребсоюз, моттигерча промышленноста министерство, кхачан промышленноста министерство, Нохч-ГІалгІай радиотехнически завод «Чеченингушстройматериалы» производственни объединени.

Паччахьалкхен бюджета гІулакхаш дика хилари цахилари министерствашa, ведомствашa, предприятешa, организацешa, учрежденешa болх планагІа а эффективно а беш хиларах тийша да. Цу хьакъехьарча дІадехарашта вІалла аьттехьа а бац моттигерча промышленноста министерства болх. Нийс бетта 68 процент мара кхоачашъяьяц цу министерства предприятеша пайда бара план, 1340 эзар сом эш план кхоачашхилара.

Кхачан промышленноста еррига министерство хьайнцача пайда бара план кхоачашъяьй 77,9 процент, планагІа лаьрхІачох ца беш биса пайда 513 эзар сом ба. Министерствана чуйоагІача 20 предприятех ялхне план кхоачаш ца ярах тІадисад 895 эзар сом.

«Чеченингушстройматериалы» объединене гІолла 1985 шера нийс бетта пайда бара план 70,2 процент кхоачашъяьй, планагІа доагІачох дІа ца кхоачаш дисад 402 эзар сом. Арахецача продукцега дІабода мах дукхагІа хиннаб 261 эзар сома маьха.

Торговле министерствана, общественни питане управленена, наькъаш декхачеи царна ремонт ечеи управленена, бахача наха бытовой гІулакхаш деча министерствана чуйоагІача предприятейи организацейи финансови балха тІа цІенхаштта кхоачамбоацараш нийсденнад. Жилищно-коммунальни министерства пайда бара нийс бетта план 80,6 процент кхоачашъяьй.

Жилищно - коммунальни боахама министерство хьажа еза шийна чуйоагІача предприятешеи организацешеи беча балхага, царгара хьадеха деза производственнии экономически хьокхамаш овлангара денз тоаделга.

Нохч-ГІалгІай респотребсоюзо розничи товарооборота нийс бетта план йоагІачул 2,5 процент кІезигагІа кхоачашъяьй. 15 потребительски обществах товарооборота план кхоачаш ца еш йисай 12.

Пайда бара 1985 шера нийс бетта план кхоачашъяьяц респотребсоюзо, бюджетана хьалхара ший декхараш а кхоачашдаьдац цо.

Партеи правительстваи указанеш ларде а луацаш, Нохч-ГІалгІай АССР финансай министерство, республика финансови органаш, аьлар дІахо докладчика, кІоаргагІа Іомае йолаенна халкъа боахама доакъой экономика, йизза анализаш ю предприятей финансово-боахамий балха, боахамий чура тароенаш оарцагІъяхаран паччахьалкхен доходий планаш кхоачашъяраи тІаерзаяь мероприятеш дукхагІа чакхйоах.

Хови ма хиллара, мехка шерра чакхйоаккхаш я экономически эксперимент, цунга гІолла тохк доал дара керда методаш. 1985 шера цхьоалагІча январе денз экономически эксперимента хьалашка болх беш я СССР электротехнически промышленноста Министерства Грозненски электроремонтии завод, СССР мехкдаьттан химически машинашъяра Министерства «Красный молот» завод, СССР Минприбора «Промавтоматика» НПО, приборостроене, автоматизацеи управлене системаи Министерства «Оргтехника» яха Грозненски производственни объединени.

Цу организацей финансово-боахама балха яьча анализо хьахьекхад экспериментa хьалашка болх бар цар производственни балха тоалаш хилар.

Продукци арахецара, из маьхала яккхара, пайда бара планаш а бюджета хьалхашкара декхараш а толаме кхоачашду.

Цхьабакъда, «Красный молот» заводо эксперимента хьалаш кхоачашдац. Пайда бара план 92,3 процент мара кхоачашъяьяц, е ца беш биса пайда 750 эзар сом боагІачул кІезигагІа ба. Экономически эксперимент чакхйоаккхача пайда дІа-хьа бекъара йолча нормативни методо Іалашде деза ший ханнахьеи диззаи бюджета хьалхара декхараш кхоачашделга. Цу заводо бюджете ахча дІателара баьча пайдах йолча отчисленешка диллача 9 бетта план 89,5 процент мара кхоачашъяьяц. СССР бюджете дІа ца кхоачаш дисад 586 эзар сом.

Докладчика белгалдаьккхар Къулбаседа-Кавказа магистральни нефтепроводий, «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене укх шера нийс бетта пайда бара планаши бюджетана хьалхара декхараши кхоачаш ца даьлга. Нохч-ГІалгІай гІишлон управлене 9 бетта планагІа 2430,0 эзар сом пайда бе безаш хиннача баьр 149 эзар сом мара бац, е 6,1 процент. Духхьал бархІ гІишлон организаце 652 эзар сома маьха зе даьд, планагІа цар бе безаш хинна пайда 1666,0 эзар сом долча.

«Чечингконсервпром» объединене консервни заводаша зе деш болх беш хилара, зехьа доадерий, пайда хьа а ца беш дІаухийташ дарий бахьанаш техкад республика финорганаша. Йиъ консервни заводах кхоъ зе деш я. Предприятешка 60 процент балхаш кулг-кара деш да, болхлошта доагІачул дукхагІа алапеш тийннад. ХІамаш талхарахи доагІаш дар хьа ца дехарахи 1985 шера 9 бетта объединене гІолла шозлагІа чакхъяккха йийза кийча продукци 3828 эзар сома маьха я. Пайда ца эцаш йисача мощносташа дІаахийта амортизационни отчисленеш 390 эзар сома маьха я. Производственни брак хиларахи талхарахи списани яь продукци 452 эзар сома маьха я.

Министерствашка, ведомствашка, НГІАССР доал дара кхыча органашка контрольно-ревизионни балха лоаттамах а из тоабара де дезарий а хьакъехьера НГІАССР Министрий Совета соцам кхоачаш а беш, финансий министерства, КРУ хоадам болла болх бу социалистически доалахье лораелга чІоагІдаран внутриведомственни финансови тІахьожама болх вІаштІехьбоаккхилга тоадаран тІаберзабаь.

Хьалхарча ах шера бюджетни учрежденешка законах доацаш доадаь 101,4 эзар сом гучадаьккхад. Ревизеша иштта гучадаьккхад ахчан средстваши товаро-материальни маьхаленаши лечкъаярах тоъаш доаца 157 эзар сом. Республике хІанз а тІехьа моттигаш нийслу даь доацар даьд яхаш дІаяздеш, очковтирательство еш, паччахьалкхен отчетноста тІа кхыдола харцдараш уттадеш. Ревизе гучадаьккхад Нохч-ГІалгІай гІишлон управлене домостроительни комбинате 1983 шера 1 январага кхачалехьа даь доаца гІишлон-монтажни балхаш даьд яхаш уттадаьраш 563 эзар сома маьха хилар. «Молочный № 1» яхача совхозо 1984 шера йолча отчета тІа даьд аьнна хьахьекха зе 764,1 эзар сом да, хІаьта бокъонца даьр 1133,5 эзар сом да.

Цхьайолча министерствайи правоохранительни органийи кулгалхоша ханнахьа а принципиальни а де доагІар дац финансови дисциплина телхаерашта. Министерствай, ведомствай, правоохранительни органий, кулгалхошкара ревизех хьахиннарашка хьежжа де дезар дикагІа дар дех оаха.

Республика районийи городийи 1986 шерарча бюджеташа, аьлар докладчика, Іалашду еррнгача планови мероприятешта, регионий экономика, соцкульт дІахо дегІакхувлара финансировани елга. Доходашта 209713 эзар сом е нийсъьча шера планаца тарйича 104,7 процент а, доходашта 196635 эзар сом е 97,4 процент а йолаши доходаш расходел 13078 эзар сом дукхагІа йолаши кхоачашъяьй бюджет.

БархIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета шоллагIа сесси

НГIАССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПЛАНОВО-БЮДЖЕТНИИ КХЫЧА МАССАЗАРЧЕИ КОМИССЕЙ СОДОКЛАД

Депутата В. А. КУЦЕНКО доклад

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо тIадилларагIа планово-бюджетнии кхыйола массазареи комиссеш хьежай 1985 шера экономически социальнии дегIаахара плай кхоачашъяра леламга, 1986 шера Нохч - ГIалгIай АССР экономически социальнии дегIайоалаяра плана а 1986 шерарча НГIАССР Пачхаьалкхен бюджета а проекташка, хIаьта иштта 1984 шерара бюджет кхоачашъярах йолча отчетага.

Комиссеша белгалдоаккх, республика Министрий Совето хьачуенна 1986 шерара планаш керттерча дакъе КПСС ЦК апрельски октябрьски (1985 ш.) Пленумаша дIадийхараашта, хIалзарча этапе парте хьоттаяьча экономически социальнии дегIаахара проблемашца леладе дезача кердача наькъашта ма хеттара, РСФСР дегIайоалаяра Пачхаьалкхен планага хьежжа хилар.

Экономика дегIайоалаяра интенсивни факторех шерра пайда эца, эггара хьалхарча аргIанна, Iилма - технически прогресс сихъе, предприятеш технически кхы тIа а кийчъярга ухийтача ресурсаша лоаца дакъа доккхагIа хилийта, экономе режим чIоагIа лелае лаьрхIа я план. Боахам лелабара кердача хьалашка болх бергболаш йола предприятеш дукхагIа хилийта лаьрхIад.

Къаьстта белгалбаккха боагIа плана социальни лоархIам. Оттадаьд халкъа хьалтаро дIахо лакхъелга, бахача наькъа реальни доходаш алсамйоахилга, халкъа образовани, культура, здравоохранени, социальни Iалашо дегIайоалаелга.

1986 шерарча НГIАССР Пачхаьалкхен бюджето хилалза ярг мел йоаца финансови ресурсаш Iалашъю халкъа боахам дегIабоалабараи социальни программа кхоачашъярам оттаяь еррига мероприятеш чакхъяхара.

1986 шера республика экономически социальнии дегIайоалаяра Пачхаьалкхен планагеи карарча шера планови заданеш кхоачашъяра леламгеи хьожача хана депутатий дог тийшар общественни производства эффективность лакхъяра кхоачамаш хIара къахьегама коллективе долаш хиларах. Цхьабакъда, пайда бизза эцан царех. Масала, «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене хIанз а бизза мухь тIабиллабац шоллагIча процессашта, каст - каста сецаш моттигаш нийслу, мехкдаьттеи мехкдаьтта продукташи дукха йов. «Красный молот», «Трансмаш» яхача, «Автоспецоборудование» яхача опытно - экспериментальни, кхыча заводашка каст-каста сец 14 процентагара 28 процентага кхаччалца йола металлах оатхалаш ю станокаш, машинаш, оборудовани.

Отрасле юкъера лаьрхIача йохийтачул дукхха а дукхагIа энергии материалаши дIаухийт мехкдаьтта чакхдоахаш хьаеча продукташка, хьу чакхйоахаш эрахецача оатхалашка, цементага, еттача кирпишкашка, кхыча хIамашка, хIанз дIадехарел дукхха а эсалагIа хул уж.

Доагора - энергетически ресурсаш даим совнагIа дIаухийт «Севкавнефтегазпереработка» яхача объединене, Карабулакски химически реагентий завода, Гудермесски локомотивни депо коллективаша. Мела лелабу шоллагIча ресурсех пайда эцара болх.

ХIанз а лоха я пачхаьалкхен дикала Знак тIалаттача продукце удельни вес. Производства бIарччача объемах 24 процент гаргга яр цхьаккха тайпа технически хувцам ца хулаш йола 10 шу совгIа ха я, 26 процент совгIа яр — 6 шерагара 10 шерага кхаччалца.

Юрта боахаме дукха продукци йов болх лерттIа вIаштIехьа ца баккхар, цхьаболча бехктокхамеча наькха оагIонгахьара тIахьожам ца хилар бахьан долаш. Алхха укх шера йоай ханнахьа балхаш чакх ца дахарах йохьаьй 7500 гектара тIара комгаш, кхоачашъяьяц баьцадаарани соми дIабалара планаш.

Нохч - ГIалгIай гIишлошъяра управлене уйла тIаерзайир комиссе г. Грозне чуIа цIенош хьаллара объемаш лохъяь хилара, Аргунски ЗКПП ена реконструкци яра темпаш дика ца хилара, хьалъяь ца йоакхаш гостиница, тховна кIалхара рынок, кхыйола гIишлош сов йIаьхъялийта хилара, педагогически института, республикански берий больницей цигара терапевтически корпуси, Урус - Мартанера культура Дворец, дукха кхыйола объекташ хьалйира хьахийцача ахчах пайда эцара планаш кхоачаш ца яь хилара. Республике кхоачам болаш пайда эцац соцкультбыта объекташ хозяйственни способагIа хьалъяра йолча промышленни, гIишлой-монтажни, юртбоахама, кхыча предприятейи организацейи таронех.

Депутаташа тIадиллар 1986 шера центральни рынок хьалъяь йоакхилга, здравоохранене, культура, просвещене объекташ хьалъяра темпаш сихъелга, керда телевизионни центр хьалъяра таронаш лохилга.

Республике вIалла аьттехьа а бизза пайда эцац халкъа эша товараш хьадара йолча таронех. Атта укхаза хьае йиш йола цIагIа лелаю хIамаш гавннахьара хьатIакхухь, шортига шеръю торгови коммунально - бытовойн гIулакхаш дара объемаш.

Планово - бюджетни комиссе, Лакхехьарча Совета комиссешца цхьана, халкъа эша товараш дIахо сихха дукхагIа хьаделга къаьстта лоархIаме хилар теркал а деш, предложени лу 1986 шера планал совгIа 5 миллион сомал кIезигагIа боацача маьхка уж хьаде. Кхы тIа а луш йола из задани министерствашта, ведомствашта, предприятешта дIаекъанза яргъяц Министрий Совето.

1986 шера агропромышлени комплекса доакъош дегIадоаладара план кхоачашъелга боахам лелабарси доал дарен кердача хьалашна хургда. Цо чIоагIIа бехктокхам тIабожабу республика агропрома, халкъа депутатий Советашта, боахама кадраштеи специалисташтеи шоашта хьежаеча ресурсех эффективнегIа пайда эцара хьалхара.

Къамаьлаш деча хана гIеттайир городской транспорта проблемаш. ХIанз а оттаяьяц ведомственни транспорт «пик» сахьаташка пассажираш дIа-хьа кхувла. Дукхача маршруташка боарамагIа болх белга вIаштIехьдаьккхадац Нохч - ГIалгIай транспортни управленера араювла автобусаш кIезига хиларах. Мела лелабу укхаза наькъа вахарах боагIа мах баккхара тIахьожам лоаттабара болх. Цу дерригача хIамаша тоъал воча хьал тIа оттаду къахьегамхой дIа-хьа кхувлилга, даха а доагIаш бехкаш доах цар из бахьан долаш.

1986 шера планашка пассажираш городской транспортаца дIа-хьа кхувлара объемаш йоккхагIа оттаелга могадир депутаташа.

1986 шерара республика бюджети укх шера из кхоачашъяра лелами бувцача хана министерствайи ведомствайи кулгалхой уйла тIаерзайир производство дIахо дегIайоалаяра йолча таронех биззагIа пайда эцараи бюджета доходаш алсамъяхараи ерзаяь ца Iеш, шоашта дIахецаш дола ахча эффективнегIеи рациональнегIеи дIаахийтара а, пачхаьалкхен планови финансови дисциплина йиза кхоачашъяра а, социалистически доалахье шийн метте лоаттаяр дукха беш бола болх чIоагIбара а.

Планово - бюджетни комиссе вIашагIтехар дош дувцача хана тийнна предложенеш, хIаьта хIанз Министрий Советага дIаяхьийтанза яргйоацаш лоархI уж царга хьажараи царех лаьца йоагIIаш йола решенеш лраи.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета планово - бюджетнии кхычеи комиссеша НГIАССР Лакхехьава Совет хьажийта дIачулу 1986 шерара Пачхаьалкхен бюджет, комиссей предложенеш теркал а яь, доходашта 21833 эзар сом а расходашта 201833 эзар сом а долаш.

Комиссе иштта предложени лу НГIАССР Министрий Совето белгалбаьча ахчан боараме 1984 шерара республика Пачхаьалкхен бюджет кхоачашъярах йола отчет чIоагIъе.

ДОКЛАДЕХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

Пренеш хьайийллар Грозненски горисполкома председатела депутата **В. М. Шамардина.** Цо аьлар:

— Тахан вай республика Лакхехьарча Совето цхьайтталагIа пятилетка чакхйоалача шера итогаш а ю, халкъа боахам дегIабоалабара керда мулаш а доахь къаьстта шоай тайпарча хьалашка, КПСС XXVII съезда кийчо еча хана. Город Грозне къахьегамхоша, къахьегама коллективашка хиннача собранешка, активашка. Советий сессешка белгал ма даххара, парте никъ бизза хьал а лоац, мога а бу.

Дикъ шерен 11 беттен баьча балха итогаша тешал ду, города промышленносто, «Грознефтеоргсинтез» яхача объединенегара дIанйиккхача, пятилетка контрольни заданеш продукци хьаяра объем кхоачашъергйолаш хилара. Карарча пятилетке хьал а даь наха чуховша дIаденнад ах миллион квадратни метр совгIа чуIе моттиг йола цIенош. Эксплуатаце дIаеннай 4000 моттиг йола школаш, деша даха ха йоацача берий 17 учреждени, керда хьалъяьй 16000 номер йола кхоъ автоматически телефонни станци, доставочни почтамт, дукхха тикаш, общественни питане объекташ, массехк медицински учреждени, культура объекташ. Капитальни реконструкци яьй города центральни дакъа, керда микрорайонаш хьалъе йолаьй. Города сибат дикка хувцаденнад дикагIча оагIорахьа. ДIахо дегIаенай бахача наха бытовойи коммунальнии гIулакхаш дара сфера.

Моттигерча Советий, боахама организацей гIулакхий критически мах а беш, ала доагIа, цар балха тIа хIанз а карара дувлийтан теркал ца деш дисан дукха хIамаш хилар. Города экономика дегIаахара даькъера керттера кхоачамбоацар да, аьлар депутата, промышленни продукце объемаш тIехь-тIехьа лохлуш хилар. Эггара хьалха, «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене болх во беш хилар бахьан долаш. Вайна кхоачамбеш дац капитальни гIишлошъечара гIулакхаш, къаьстта а моттигерча Советий наькъагIа. БIарччача пятилетке, карарча шерагара дIанйиккхача, капвложеней объемаш кхоачашъяьяц чуIа цIенош хьалдара, эксплуатаце дIадалара. Цу тайпарча хьал тIа хиннад просвещене, здравоохранене, коммунальни боахама объекташта хьожаьча средствех пайда эцара гIулакх а. Пятилетка шерашка городерча гIишлошъяра организацеша соцкультбыта объекташка дIадахийтадац бархI миллион совгIа капитальни вложеней ахча. Метаргдоаца хIамаш дукха да бытовой, торгови гIулакхаш леча, городской транспорта балха тIа.

Уж дерригa кхоачамбоацараш дIадаха вIаштIехьдаргдац, аьлар оратора, города халкъа боахама кулгалдара даькъера Совета балха стиль, формаш, методаш лаьрххIа хувцара, кхоачамех ма мога дукхагIа пайда эцилга чулоацаш йола, хаьдда декхараш кхоачашдара аьттув боакххаргбола программа кийчъяра наькъаца мара.

Хьажийта хьачуенна 1986 шерарча халкъбоахама планеи бюджетеи проекташ, белггала аьлча город Грозне яраш, города производственни потенциал дикка лакхъергйола, тIаккха, городе бахача наьха хьашташ диззагIа кхоачашде йиш хулийтаргйолаш дола декхараш теркал а деш кийчъяь я. Плана проект оаха мога а ю, хьал а лоац. Цу тIа оттадаьд производства объемаш халкъа боахама дерригаш а хIана дац аьнна долча доакъошка лакхъелга. ХIаьта лоархIаме дар фуд аьлча, социальни гIирсаш хьалдарга дохийтаргдола ахча дикка алсамдаьккхад цар тIа. Халахете а, хьахьожадаь ахча тоъаш дац. Вай йоккхийча промышленни предприятешкахьара, тайп-тайпарча ведомствашкахьареи объединенешкахьареи кхы тIа а гIо-новкъостал хиларга доггдоах оаха. 1986 шера, цу тIа а лоацагIча ханашка, хий дIа-юха декъаш йола городера еррига система дикка вIаштIехьъяккханаа даргдац вай. Дукха балхаш да наькъаш тоадара де дезаш.

ЧIоагIIа безам тIабаха хьежар со СССР Лакхехьарча Совета йиълагIча сессе материалашка, аьлар Грозненски производственни швейни объединене № 3 йолча Мужечински филиала осноровщицас депутата **Л. Я. Котиевас.** Берригача советски наха а санна, дег тIара могаю аз Советски пачхаьалкхен чурен арахьарен политика. Вай лерхIар дерригача дунен тIа машар Iалашбелга ма дий. КПСС политика шоаш хьаллоацаш хилар советски наха бакъду хьинарeча, овсареча къахьегамца.

«Доккхий кхоачамаши таронаши я вай, цудухьа тIатеIIа къахьега дезаргда уж оарцагIъяхара, цар юха хьахур ма могга дукхагIа алсамдаккхара». — СССР Лакхехьарча Совета сессе Михаил Сергеевич Горбачева яьча доклада тIарча цу дешаша бокъонца ше ма дарра белгалду еррига къахьегама коллективай, хIара къахьегамхочун декхар. Сона хетачох, боккха кхоачам боалл къахьегама ресурсех дукхагIа пайда эцарах. Духхьал тха юрташка — Галашка, Мужеча, Оалкама бах 6000 совгIа нах. Царех болх булургболаш бараш ахаш хIана бац аьнна ба. ХIаьта царех доккхагIдола дакъа — 30 шерага кхаччалца мара ханаш йоаца кагирхой. Керттерча даькъе наха болх бу Орджоникидзе цIерагIча колхозе, Мужечерча швейни филиале, Первомайски лесничестве. Бахача нахах цхьа дакъа Ассиновскии Нестеровски консервни заводашка балхаш де ух. Цхьабакъда, цу цIераш яьхача предприятейи организацейи низ кхачац тха баха нах балхаца Iалашбе. Укх тIеххьарча шерашка тайп-тайпарча боарамашка гIеттадаьд акха сом чакхбоаха, хьунах оатхалаш ю йоккха йоаца цехаш хьалъярах дола дош. Мужеча я Сунженски мехлесхозо пайда ца эцаш латта помещенеш, хIаьта тоайнча цар чу яхка мегаргъяр цехаш.

Бахача наха, къаьстта а лоаман юрташка, гIулакхаш ду сфера дика вIаштIехьйоакхилга массаза а хиннад, аьлар депутата, партийнии советскии органаша йоакхо еш дола гIулакх. Цу гIулакха тха юрташка дукха хIама даьд: Галашка бани яьй, Мужечеи МагIа Оалкамеи водопроводаш яхкай. ХIаьта а дIахо де дезараш кIезига дац. Кхычахьа ца елле а шин юрта мукъагIа приемни пункташ хьаелла, автобусаш дикагIа лелийта езар. Наькъаш воча хьал тIа хиларах еха а ехе, каст-каста ца йоагIаш юс рейсови автобусаш.

Тха районе, берригача мехка а санна, корта болаши безам тIабахан дувцаш да съездал хьалхара документаш, аьлар КПСС Веденски райкома хьалхарча секретара депутата **С. М. Самойловас.** Уж Iомадеш болча къахьегамхой тIехь-тIехьа чIоагIагIа дог теш вай партен правительстваи дерригa гIулакхаши планаши советски халкъа вахара материальнии культурнии боарам айбара, лаьттан тIа даим машар хилийтара тIаерзаь хиларах.

КПСС-ен Советски пачхаьалкхени чурен арахьарен политика массане а цхьатарра хьал а лоацаш. Района къахьегамхой динза дарг мел доаца кIама де лаьрхIа ба хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашдара.

Района къахьегама коллективаша рапорташ деннад СССР Конституце ди хьатIаотташ пхе шера программа кхоачашъяь хиларах. ЦхьайтталагIча пятилетка шерашка района керттера производственни фондаш 36 процент йоккхагIа хиннай, фондовооруженность — 19 процент, фондаша юхахьалур — 15 процент. Товарни продукци хьаяра объем пхе шера 1 миллион сома йоккхагIа хиннай. Тоъал боккха болх баьб капитальни гIирсаш хьалдеш. Пхе шера цар еррига объем 15 миллион сомал лакхъеннай.

Цхьабакъда, нийса хургдацар тхоай толамашта лаллара доккхий кхоачамаш а къоастанза йиса проблемаш а бIарга ца гор. Тха вIаштIехьдаьннадац хIара предприяте, хIара къахьегама коллективе балха эффективности дикали лакхъяр духьа шерра къовсам боаржабе. ХIанз а кхоачам болаш юкъенхахьац керда техникеи технологии. Мелача темпашца лакхлу производства объем.

Района экономике керттербар, белгалдаьккхар депутата, хьайбаи боахам ба. Цхьабакъда, оаха хIанз а къоастадаьдац доакъара база чIоагIъяра дешаш, хIаьта из ца хилча, доахан дебаделгеи цар продуктивность лакхъелгеи дувца эшаш а мичад. Хьайбашта эшача гIожачен мошачен доакъарех оаха Iалашдераш дерригаш а 70—80 процент мара дац. Доакъар оахача лаьтташкара шин хьувкъам баккхара лоаман цонаши дабгIенаши овлангара денаи тIагIоллареи тоаяра чотах дукхагIа доахаргдолаш программа оттаяьй оаха.

Трибуна тIа ва Нохч-ГIалгIай автомобильни транспорта территориальни объединене начальник депутат **Е. А. Надиров.** Цо белгалдаьккхар объединене коллективаша автомобильни транспорта эффективность лакхъеш пассажираш дIа-хьа кхувлаш, бахача наьха хьашташ кхоачашдеш тоъала болх баьлга. Кхоачашъяьй таксешца мовхьаш дIа-хьа кхахьареи пассажираш дIа-хьа кхувлареи планаш. Дукха хIама даьд автотранспортни предприятеш шеръяра, цар оборудовани эргаяккхара. Цу гIулакхашта 11 пятилетке 13 млн. сом дIадахийтад. Боккха теркам тIабахийтаб мовхьаш дIа-хьа кхахьара прогрессивни формаш юкъейоалаяра, эргадаьккха тоадаьд контейнерашца, панеташца мовхьаш дIа-хьа кхахьар, тара ца эшаш хьоараи доагореи перевозкаш яр. Мовхьаш тIадотташ а Iодоассадеш а зехьа йоаеш хинна ха лоацъяьй, шербаьб городера арахьара а маршрутни бувзам.

Объединене эксплуатаце хьанийцай дешара-курсовой комбинат. Цига хIанзле а кийчваьв 6000 водитель. ДIахьош ба бригадни подряд юкъейоалаяра болх. Тахан цу хьисапе къахьегаш 56 бригада я. Цо аьттув беннаб пайда боацаш йоаеш йола ха лоацъе, производительность 2,5 процент лакхъе, сов руалкъа дIа а ца дохийташ дIа-хьа кхухьача мовхьий дукхал лакхъе.

Мовхьаш тIадотташи Iодоассадеши зехьа йоаю ха лоацъяр, прицепашца, контейнерашца, пакеташца, поддонашца мовхьаш дIа-хьа кхахьар, ма хулла дукхагIа автомобилаш линешта араювлийтар — тха керттера ресурс я. Автомобилистий балха новкъарленаш а ца еш, оаха гIулакх деш йола клиентура а тха хьашташ довзаш хила еза. Тахханалца контейнераш дIаэцара, сихха йоассаяра аьттув баьб торговле, моттигерча промышленноста министерствашеи цхьайолча ведомствашеи.

Массе а тайпарча перевозкай боарам лакхбе лерхI территориальни объединенена 12-ча пятилетка планий проектех. Производственни база хьалъеча дIайохийтача капитальни вложеней боарам дукхагIа хургба. Юкъарча автомобильни транспорта къахьегамхоша шоай ерригача таронех пайда ийбу пачхаьалкхен планаши тIанйица социалистически декхараши толаме кхоачаш а деш. КПСС XXVII съезда сийленца накъабахара, шоай низ мел кхоачар дерга республика халкъа боахама мовхьаши баха нахи дIа-хьа кхувлара.

Назрановски районерча къахьегама коллективай творчески гIулакххехи производственни толамехи дийцар ше къамаьл деш Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене ПМК-155 штукатура-маляра депутата **Х. С. Алиевас.** КПСС ЦК мартовскии апрельскии (1985 ш.) Пленумий решенеш кхоачаш а еш, района къахьегамхоша къовсам лоаттабу экономическии социальнии дегIаахара укх шера планаш толаме кхоачашъяь ца Iеш, иштта бIарччача пятилетка планаш кхоачаш а еш, КПСС XXVII съезда сийленца накъабахара. Товарни продукци маьхала яккхареи арахецареи пхе шера плэн кхоачашъяьй района промышленносто цхьоалагIча декабре. Шу чакхдалалехьа планал совгIа из хьаергья 4 миллион сома маьха. Къахьегама овсарле лакхъяра план а кхоачашъеш я. Промышленни продукце боарам иттлагIча пятилетке хинначул 26 процент дегIабенаб, халкъа эша товараш арахецар — 29 процент.

Цхьайтта бетта итогех арахеца товарни продукци дукхагIа хилийтара даькъе дика толамаш даьхад ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» завода, маькхеча завода, трикотажни фабрика, мельзавода коллективаша. Цу предприятешка арахеца продукци дукхагIа хиннай соахка цу юкъа арахийцачул кхаь процентагара 7 процентага кхаччалца. Из тIаккхийтта продукци хьахиннай къахьегамхоша хьинарегIа болх барах. Районе ба хIанзлехьа 12-ча пятилетка чотагIа къахьегаш бола итташ производстве хьалхалаттараш. Къахьегама коллективех долча Законага хьежжа производствана доаллареи социальни дегIаахареи дешаш къестадеча цар дукхагIа дакъа лоац.

КIезиг-дукха толамаш даьхад капитальни гIишлош хьалъеча а. Пятилетка шерашка районерча гIишлонхоша пхи миллион сома маьха дукхагIа гIишлон-монтажни балхаш даьд цул хьалхарча пятилетке даьрел. Юртбоахама производстве а кхоачашдаьд доккхийн бехктокхамеи декхараш. Ялат, коартолаш, сом, баьцалдараш дIадалара пхе шера планаши социалистически декхараши толаме кхоачашдаьд. Дикка дукхагIа хиннад хьайбаи продукташ яхари йохкари. Областной партийни конференции хьаеллача денга кхачалехьа кхоачашъергья дулхи шурен дIаялара шера планаш а.

«Грознефтеоргсинтез» производственни объединене генеральни директора, депутата **В. З. Мельниченкос** даьча къамаьлацара керттера дар хетадаь дар город Грознерча мехкдаьтта чакхдоахачен мехкдаьттахимически промышленноста предприятешта овлангара деза реконструкци яра долча дешашта. ИттлагIчеи цхьайтталагIчеи пятилеткай шерашка реконструкце хьалхарча этапе болх бе йолаелар Ленина цIерагIча заводера ЭЛОУ - АВТ, ЛУ-35 яха риформинг, дизельни доагора гидроочистка яра ЛЧ-24 санна йола установкаш, Анисимова цIерагIча сера деча установка санна йола йоккхий объекташ, кхыяраш. Цар таро хилийтар производства эффективность дикка айе, арахеца продукци дикагIа хилийта, хьалхарча даькъе сортови бензинаш, дизельни доагор, хьакъестаю мехкдаьтта сийрда продукташ дукхагIа хилийта.

МалагIча наькъагIа дIагIоргья объединени шийтталагIча пятилетке? Керттера фактор, белгалдаьккхар оратора, — котельни доагор кIезигагIа хьадара чотагIа чакхдоахача мехкдаьттах цIенагIа продукци хьакъестаяр. ШоллагIа керттера проблема я сернисти бийдалах лакха дикал йола машиндаьттаи кхыйола продукташи хьаелга вIаштIехьдаккхар. Цудухьа шийтталагIча пятилетке хьалъе лерхI керда комплекс. ТIайоагIача пятилеткагIа индустриальни ларда тIа 3 — 4 - эза дукхагIа халкъа эша товараш хьадара эша хьалаш хилийтара йола проблема а къоастаеш я. Мошносташ йоккхагIа а хулийташ мехкдаьттахимически продукце ассортимент шеръяра проблема а иштта къоастаеш я. Заводашта овлангара деза реконструкци ярца цхьана хьалъергья соцкультбыта объекташи наха чубаха цIеноши. Цу гIулакхашта лаьрхIа хьожадеш да 20 миллион гаргга сом.

«Урус-Мартановская» яхача птицефабрика коллективо мишта къахьег а малагIа проблемаш къестаю а сессе дийцар цу фабрика птичницас депутата **Т. В. Ибрагимовас.** ПланагIа 2190 тонн дулх даккха дезача 2195 тонн дулх а доаккхаш птицефабрика пятилетка кхоачашйир 7-ча ноябре. Ер шу чакхдалалехьа планагIа лаьрхIачул совгIа кхы а дала лерхI 100 тонн дулх. Шу чакхдалалехьа планагIа лаьрхIачул совгIа 500 эзар фуъ хилийта лерхI. Бройлерни кIоригаш хьалкхееш я со. Къахьегам дика вIаштIехьбаккхарах хIара дийнахьи бусн 19 — 20 грамм дулх тIаккхетийт оаха, планагIа тIаккхета дезаш дар 16 грамм мара доацача. Ца йойташ йиса кIоригаш а планал дукхагIа я. Йолаш я тха халонаш а тхоай проблемаш а. Хоадамболчча кондицигIа бройлерни кIоригаш дIакхоачаяра 56 — 63 ди эш. ХIаьта тха из цу юкъа де вIаштIехьдалац. Доакъар бахьан долаш да из. Ермоловски элеваторе хьадеш дола из цхьайолча хана ГОСТ-о дIа ма деххара хилац, еррига а 13 — 14 процент мара протеин увш хилац из. Укхазара хьадоагIаш да белок ца тоъаш хилар а.

Птицефабрике болх берех 80 процент кхалнах ба. Царех дуккхачар зIамига бераш а да. ХIаьта птицефабрика хьайийллача дена цхьакха а берий учреждени, болхлошта лаьрхIа цхьаккха цIа хьалдаьдац. Планаш чIоагIъеча хана из теркаме эца деза аьнна хет сона.

Трибуна тIа я Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода лаборантка, депутат **С. Н. Губанова.** Цо аьлар, завода еррига къахьегама коллективашка болхлой собранешка деган айденна а болаш йийцар тIайоагIача пятилеткаеи 2000 шерага кхаччалца йолча юкъан мохк экономически социальнии дегIаахара Керттерча лостамий проекташ. Цу собранешка завода къахьегамхоша гучадьхар нийслуш дола кхоачамбоацараш, белгалдьхар уж дIадахара оттаяь планаш кхоачашъяраи дола наькъаш. Завода бIарчча коллектив хьаийцача толамца лоархIаяь из укх шера керттерча хьожхамех. Товарни продукци арахецара 11 бетта план 100,2 процент кхоачашъяьй, планагIа лаьрхIачул совгIа арахийцай бIаьш эзараш сомий маьха продукци. Къахьегама овсарле лакхъяра план 102,9 процент кхоачашъяьй. Дукха болх бу Iилман-технически прогресса карагIдьннараш балха юкъедоаладара а.

Хоадам боллаш бола болх баьб заводе къахьегам вIаштIехьбаккхара хьалха латта методаш юкъенхуалара тIаберзабь. Укхаза юхаеттаийзай цхьаболча специалисташеи цехий кулгалхошеи еш йола духьале. Цу балхах хьахиннар тахан гуш да. Заводе болх беш болча нахах 60 процент гаргга бараш чулабцаб бригадни подрядо, мукъаваьккха 60 гаргга саг, дикка чIоагIъеннай къахьегамеи производственнии дисциплина.

Цул тIехьагIа къамаьл даьлча бахача наха бытовой гIулакхаш дара министра **А. Н. Инуркаева** хоам бир Лакхехьарча Советага, цхьайтталагIча пятилетка а карарча шера а бахача наха эша гIулакхаш дара планаш кхоачашъяра леламах. Еррига министерство хьаийцача 100 процент кхоачашъяьй цхьайтта бетта гIулакхаш дара план. 1,2 миллион сом совгIа мах болаш да планал совгIа ара а хийца дехка халкъа эшаш дола товараш. 100 тайпа гаргга да юкъе доаладаьд керда гIулакхаш, хIаьта 589 тайпара да бахача наха хIанз деш дола дерригa гIулакхаш. Боккха теркам тIаахийтаб хьалха латта технологи, къахьегама керда методаши бахача наха гIулакхаш дара формаши юкъекхувлара дешашта, реконструкци яра, къаеннача оборудованена метта керда яр оттаяра.

Цунца цхьана белгалдаьккхар оратора, хIанз вай кхаьча бытовой гIулакхаш дара боарам парте XXVII съездо, КПСС ЦК апрельски октябрьски (1985 ш.) Пленумаша дIадехарашка хьежжа цахилар. Тхона яь критика геттара нийса я. Оаха кхоачашъяц бахача наха гIулакхаш дара пхе шера заданеш, контрольни цифрех де дезаш хинарел 3 миллион сом кIезигагIа да оаха бахача наха даь гIулакхаш. Цу тIа а кхоачашъяц даь дукхагIа дола гIулакхаш юрташка де дезаш хинараш да. Малгобекски, Шелковской, Ачхой-Мартановски, Гудермесски районашка лохбаьб сага сихдеш долча бытовойи гIулакхий боарам. Геттара кIезига я кадраш, къаьстта юрташкарча моттигашка. Дукха эшаш ба парикмахераш, когий гIирсашта ремонт ю, сахьаташи чоалхане бытовой техникеи тоаю нах. Геттара эсала къестаду быта служба помещенешца Iалашъяра дешаш. Дукха ух заказаш, дика а ханнахьа а кхоачашдац, шоаш болча ухача нахаца быта служба болхлой гIожа а оха а ба яхаш дола лоткъамаш.

СССР 1986—1990 шерашка а 2000 шерага кхаччалца йолча юкъа а экономически социальнии дегIаахара Керттерча лостамий проекта тIа доккхий декхараш оттадаьд быта служба болхлошта хьалхашка. Овлангара тоае еза бахача наха деча гIулакхий дикали культуреи, хьаде деза шоаш деш долча гIулакхех къахьегамхоша пайда ийбара эша хьалаш. Быта служба болхлошз дика нхетаду шоашта хьалхашка оттадаь декхараш мел бехктокхаме да. Цхьабакъда, бытовой гIулакхаш делга тоадара проблема къоасталургъяц республика партийни советски органий оагIорахьара цIенхаштта гIо ца хилча. КIезига яц бытовой гIулакхаш деча резерваш. ХIаране чу 500 совгIа саг а вахаш йола 70 нах баха моттиг я республике быта служба цхьанна тайпара стационарни точкаш йоацаш, хIаьта царех 40 центральни усадьба я. Из служба яц 20 промышленни предприяте, лакхерчеи юкъерча лаьрххIачеи дешара 6 заведене. Де йиш йолаш а де дезаш а хIама да юрташка бахача наьха бешамаш ахар, доахан доажадар, ахьа деза ялат, иштта кхыдараш санна дола гIулакхаш дар.

Производства новатораша шоай низ ца кхобеш къахьегар, йолаш йолча резервех пайда ийбар бахьан долаш вIаштIехьдаьннад «Назрановский» совхоза коллектива цхьайтталагIча пятилетке керттера юртбоахама продукци яккхара а йохкара а планаш кхоачашъе. Иштта, план 30720 тонн хиннача 32495 тонн дехкад ялат, план 49550 тонн йолча 57620 тонн ехкай шекара свекла, коартолаш ехкай 3839 тонн, план 2850 тонн мара ца хиннача. Дикка тIеххкоачашъяьй дулхи шурен йохкара планаш. Уж цифраш йоалайир сессе трибуна тIара «Назрановский» совхоза тракториста депутата **М. Б. Ужахова.** Цо кертагIдаьккхар, даьхача толамашеи болхлой профессиональни говзал лакхъяраи коллектив тешаеш хилар хьатIайоагIача пятилетке ше кхы а дикагIа толамаш доахаргхиларах.

Керда гербицидаши техникеи юкъе а йоалаеш индустриальни хьисапе совхозе хьажкIаш, шекара свеклаш, кхы тайпа культураш хьалкхею массехк шу да. Тоадала доладеннад хьайбай боахамера гIулакхаш. Лакха кондици йолаш хургда пачхаьалкхенга дохка хьайбаш, 600 бежана лаьрхIа комплекс хьалъяьй. Белгалдаьха мулаш кхоачашдара шоай низаш тIадерзадаьд совхоза кулгалхоша, общественни организацеша, депутатски активо. Ше дика метод хилар къахьекхача бригадни формах болча къахьегамо таро хулийт уж толаме чакхдаха. ХьатIадоагIача шера цу хьисапе болх беш хургья еррига хьайбаш леладу бригадаш.

Цул тIехьагIа депутата белгалдаьхар, цунна хетачох, производства темпаш дIа ца йохийташ юхатетта гIулакхаш. ЧуIе цIенош ца тоъарах дукха механизаторашии хьайбаш леладераши балхара дIабувл. Харжархоша иштта дIадех газификаци елга, берийи медицински учрежденеш хьалъелга. Сона баккхьа хет предприятеша, организацеша мохк социально дегIабоалабара хьежаду дерригa ахча даха деззача дIадахийтача, хIаьта советски органаш декхарийла я социально-культурнии бытовойи хьакъехьа йола мероприятеш кхоачашъеш боацарашкара доагIар лира хьадеха.

Берригача мехка а республика а къахьегамхой санна, шоай низ дIакхоачар деш бо малгобекчанаш а карарча шерен бIарччача цхьайтталагIча пятилеткан планови заданеш чакхъяхара, парте съезда хьалхара документаш чуийна дувцаш, аьлар ший къамаьл дIахьош Малгобекски горисполкома председатела депутата **В. Г. Третьякова.** Социальни а экономически а дегIаахара планаш толаме кхоачашъяра дукха болх бу районе. Тхона хетачох, эггара хьалхарча даькъе юрта боахаме а тоаеш, положени тоаяра вай къахьегамхошта хила деза бытовой хьалаш хьадара дукхагIа теркам тIабахийта беза, дикагIа кхоачашде деза цар хьашташ, къоастае еза бувзама болх тоабара, хийи гази хилийтара, автомобильни наькъаш дахкара проблемаш.

Республикански министерствашеи ведомствашеи района новкъостал а деш кхоачашъе езача проблемех я, аьлар къамаьл дечо. Малгобеканен республика столиценеи юкъе бувзам лоаттабеча автомобильни наькъа реконструкци елга сихдар. Малгобек — Нижний Курп никъ хьалбаь баккхар, телефоний бувзам тоабар, Лакхерча Ачалкхе групповой хипровод хьалъяьяккхар. Районе тоъаш дац чуIе цIенош, школе даха ха хьатIаккхачанза долча берий учрежденеш, школаш, унахцIено лораяра объекташ, быта цIенош, берий спортивни моттигаш. Цу гIулакха цхьаккха хIама даьдац ала йиш яц, йоах депутата. Хьалхашка проблема эттай лаьтта IотеIаш йолча моттигашка район уллаш хиларах, капитально а юхаметтаоттадеш я ремонташ еш дукха ахча дIаухийте а пайда болаш хIама хилац. Iилманхошкара рекомендаци езаш да гIулакх. ДIадахийтача пачхаьалкхен ахчах тIаккха мара корта болаш хIама хьахургдац.

Партеи пачхаьалкхени хадданза теркам а бу тIахьожам а лоаттабу мехкдаьтта даккхара, аьлар сессе трибуна тIара «Красный молот» завода керттерча технолога депутата **М. Г. Аникеева.** Цунна тешал деш да дукха ха йоацаш Тюменски областе КПСС ЦК Генеральни секретарь Михаил Сергеевич Горбачев ваха хилар. Мехкдаьттеи гази йоаккхилга хIанз чоалханегIа хулаш доагIа. Мехкдаьттеи гази йоахарашта хIара шу массаза доал технологически операцеш чакхъяхара дукхагIа эш кердагIа йола оборудовани. Из оборудовани хьаеча химически мехкдаьттаи промышленноста Министерствана чуйсагIача предприятех я тха «Красный молот» яха завод.

Оратора дийцар хьалхашка латта уж декхараш кхоачашдеча шоаш малагIа дакъа юкъекхухь.

Дукха балхаш ду чIоагIа чоалхане техника хьаяра. Завода эшар да тишъенна, хIанзарча хьалашка кхы пайда эца йиш йоаца оборудовани кердачунца хувцилга. 1984 шера дIадоладаьд нефтеаппаратурни цех фонтании арматура арахецаргйолаш технически эргаяккхара балхаш, цул хьалхара аргIа укх шера йистейоаккхаргья. ШийтталагIча пятилетке чоеи болати лоаладеча шин цеха а технически эргалонаш ергья. Иштта сборочни цехе кхы тIа а цхьаькха пролет хьаергья, г. Аргуне завода филиал хьаелларгья.

Халкъа эша товараш арахецара йола производство шеръяра а дукха да де дезараш.

Машинашъерий бытовойи къахьегамеи хьалаш тоадара дешаш дувцаш оратора белгалдаьккхар, заводе хIанз а болхлошта лаьрхIа цIенош хьалделга во латтагIа. ЦхьайтталагIча пятилетка шерашка эксплуатаце цIенош кIезига дIаденна хилар бахьан долаш квартираш эшараш дукхагIа хьаIайна хилар. Дуккха ха я завода керда культура цIа, санаторий, профилакторий хьалъе еза.

* * *

Дийцача дерригача дешаех доагIIаш дола соцамаш тIайийцар Лакхехьарча Совето.

ЛЕНИНГРАД. «XVI—XVII бIаьшерений Испане искусство» яха эрмитажин коллекци—дунен музеяшкарча испански живописа эггара лоархIамегIерчеи дIаьхегIчеи гулламех цаI. Живопись дукха езарий — ленинградций, Нева тIарча города, вай мехкашкарча турисций теркам тIаувз сийлахь-боккхийча художникий Моралеса, Эль Греко, Веласкеса, Мурильо, Сурбарана, кхычар кхолламаша.

СУРТА ТIА: испански искусства залашка.

М. БЛОХИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ЧАХКИЕВ СаIид.

ПИОНЕРКА ЛИДА

(ПОЭМА)

Дегаш, бIарграш доахеш
гIоза,
Лаьтта бIаьсти йос.
Школера гIараш я
хьахозаш,
Школера иллеш хоз.
Школе, школе,
лоацца аьлча,
Доккха цIей хургда:
КIира даьлча,
ворхI ди даьлча,
Ленин вaь ди да.
Бераш, кораш,
парташ юлаш,
КIира тохаш доахк,
ГIозадаьнна дегаш долаш,
ЦIейна духьал долх.
Берий дег чу зизаш
хьалкхув,
Хьадер хоза ду.
Ленин ваь ди дерриг халкъо,
Мехко дезаду.
Берригаш ба дог
айденна,
Белебенна ба:
Шоатта дийнахь уж Ленина
Майдане гIоргба.
Зовне декаш иллеш хургда,
ГIоргба бухъ билла.
Цига бераш дIаэцаргда
Пионералла.
ДIайохкаргъе цIе галстукаш,
Дувнаш дуаргда:
«Коммунистий парте гIулакха
Даим кийча даI».
Бакъда, цхьаццавар ва
велаш,
IоттIар ца еш Iац.
Могаш берех пионераш
Цар хулийтаргбац.
Царех цаI ва вувца
шоана, —
Iаббас яхаш цIи,
Йолаш вац тахне, кхоане
ДоагIа сийрда ди.
«ХIалак хиннав, даьлах
ваьлча», —
Яхаш, корта бетт.
Лочкъаду цо, ший ка
яьлча,
Наьха устагI, етт.
«Iомабаьбац даьлах кхера,
Къорlа дешаш бац.
Сай йоI иштта хьал ца
кхее,
Оалийтаргдар «яц».
Ког дIабаккхац цо,
аз аьнначар,
Яххар хьадеш я.
ВорхIлагIа класс
чакхъяьккха яьлча,
ЦIагIа ютаргъя».
Иштта я Iаббаса уйлаш.
Москал санна сувс.
Бакъда, цун йоI,
дог-са къувлаш,
Халча этта хьувз.
Дешархоех ювл юстара,
Уйлаш еха я,
Шоай цIагIара, шоай юртара
Яддал сагота я.
ЦIагIа — готта, баьде вахар,
Дега «Iетташ» юв,
ХIаьта школе, деша, лархIа,
Довза Iомаю.
Школе дерриг доккха дуне,
Ший да аьнна хет.
ЦIагIа... даьна тIаух зане,
ГIожа цIогIа детт:
«Ламаз, марха дац хьа,
лехье!
Яккха даьле цIи!
Йоагае езар хIанзар тIехье,
Теха сийна цIи!»
«Со я вахар, дуне дезаш, —
Лида духьал йоал. —
Пионерка хила безам
Ба са», — даьга оал.
«Пионерка?! Гой, са даьсар,
Сий доадича са,
Укх кулгащца, лак а лаьца,
Эцар хьа из саI».
«Сайна дезаш дег чу эттар,
Кхоачашдергда аз.
Вова, Iийса, Роза, Света —
Ерриг йиълагI класс
ДIаэцаргъя кхоана, халахъ,
Пионеркалла».
«СомагI да-те ер е гIанахь,
Хьанга дуегI аз яI?! —
Яхаш, Iаббас, цец а ваьина,
Цхьа во велакъеж.

Йиlиг Лида, майра яьнна,
Даьна бIарахьеж.
«Йоде хIаьта, са йоI яц
хьоI»
ЦIогIа гаьна хоз.
Дас, катеха лерг а лаьца,
ЙоI цIалга чу кхосс.
«Хьайл, фуд дувцар!
ЗIамига аьхкаI
БIоахбеннаб хьа хьоаI
ХIанзчул тIехьагIа кхы гIа
баьккха
Школе гIоргьяц хьоI».
Лида йийлхар, шийх
къахийтта.
Тее вацар саг.
Лазаш го бар цун, Iокхийтта,
Лазар аьрда лерг.
Бийса яьккхар цо
чуйоаллаш.
Къаьгар маьлха тов.
ФуннагIа а яр ловргдолаш,
МоллагIа лазар, чов,
Цхьабакъда, из апрель
беттар
Доза сийрда цIей
Дездара Роза, Света,
Алик, Тимофей —
Берригаш а, школе баьхка,
ГIараш еш хургба.
Шоай вожати хьалха
яьккха,
Майдане гIоргба.
Лидайна а, гой, из дезар.
Йисар, кхьача во,
Пионерка хила безам
Боацаш Iийча мо.
«А, со хургьяц селла ехаI»—
Дог цун ураотт.
Кора кизга чудож, деха:
Лида цIагIар йод.
Сиха я из, мухилг санна.
БIарграш тов мо доаг.
Зизай, баьций Iи мо цIена
Я цун уйлаш, дог.
Декаш хургда бераш,
школа.
Фатан тата хоз,
Иштта хьахоз йовзаш йола
Горна зовне оаз.
Кхы а сихлу Лида тIаккха.
Бувхьаш зIамига кер.
Кхоаяц улицах зем баккха:
ТIехьа йисар кхер.
ЦIаьхха оагалу из гарре,
БIарграш унзар лелх:
Наькъо гола тоххачара
Машин гучаэккх.
Дов йиIиго, дог мел даьхар,
Дуне а баьддерэ:
Маьлха зIы мо хад цун
вахар —
Сина ховха мерэ.
Таьзет эттар школе доккха,
Хьагулъелар юрт...
Iаббас хIанз а ва бехк
боаккхаш.
ХIанз а шийдар лутт.
«Миска Лида»... — ГIайгIа
нака
Массанена Iатк...
Комсомольцаш латт гонахьа,
Пионераш латт.
Пионервожатес, къаьстта
Дег чу бала къувл, —
Ший цIе галстук хьа а
яьста,
Цунна IотIаюл.
Горнаш, сабар, шо ма декаI
Горнаш шийла аг.
ДIайол Лида — пионерка.
ГIовга седкъа къаг.
БIаьсти. Дуне даьннад эрга.
Сигле — йоацаш морх.
«Салют хьона, пионеркаI»—
ДоттагIаша йоах.
Лидай цIи хIанз цар
дегашка
КIерам санна йоаг,
Царца школе, царца кхашка
Цо а дакъа доаккх.
Цун каша тIа, гIой,
из лоархIаш,
Шерра-шера хоз
Етташ фаташ, екаш горнаш,
Пионерий оаз.
Шийца дика, во а долаш,
Зама дIагIоргъя, —
Даим пионерка йолаш,
Лида яхаргья.

ЗIамига волаш Iомадаьр дицлац

Дукха ха йоацаш гаргарча наьхацига яха со йолаш, ший несийна леткъа йолаелар йоккха саг — марнана. «Делкъа ха хиллалца хьал а гIаттац ер-м, хьалгIаттача укхо дер а сох ма кхеталда», — йоахар цо.

Сона духьалъэттар массехк шу хьалха хиннача хIаман сурт. Йоккхача сага нус кхувш йоагIа ха яр из. Цун нана Совдат больницера операци а яь, цIаена дукха ха яцар. Со царцига яхача хана малх дикка бIоахбенна а Iуйре дIаьнна а ха яр. Юкъах эзза маша а хьоарчаяь, аьрда кулгаца ший чов хьал а лаьца, уй тIа нув хьокхаш йоаллар Совдат.

— Ай, Iа фу леладу, чов харцъяргья хьа, низ бе мегаргбац цунна. ЙиIигаш цIагIа еций? — аз аьлча,

— Даьра бар уж цIагIа-м, бийша бада-кх, — аьлар нанас. — Шоашта дага а деха цар хIама хьа а дац. царга лувчул, айса дича аттагIа хеташ йоал-кх со.

Ма боккха тийшаболх ба-кх Iа царна бер, аьнна хийтар сона. Совдата-м берашa гIулакх де дезилга ховра, бакъда цхьаькха тайпа ба дай-ноаной.

— Уж-м кегий ба, боккха хилчахьа дергда цар гIулакхаш, е цар къа да, хало тIаяхийта йиш яц, — яхаш дезал кхобу цар.

Берашта дулургдоаца хала гIулакхаш тIа ца а тетташ, царна могаш дар, уж лоархIабергбола болх хьабайтача уж кIалбусаргбац. ЗIамига волаш Iомадаьр — кхерий тIа даь йоазув, оал халкъо. ЗIамига долча хана денз берашта къахьегам безаболийте даьшта-ноаношта шоашта бала хургбац.

Дезткъа шу совгIа ха яьнна Салимат яхаш йоккха саг яр тха гаргара. Iохайна цхьа минот йоацаш, хIама хьадеш лелар из массаза а.

— ВанагI, ва Салимат, вIалла са хIана лаIац Iа? — аз шийга хаьттача, цо аьлар.

— Хьаел, нане яр, Iохал сона юххе, аз цхьа хIама дувцаргда хьона. Со зIамига йолаш хIанз санна атта хIама хьахилацар. Сарралца Iа йорт йийттача а хьадаьр гуш дацар. ТIаккха кIаьд а лий, кIордадора дерригa а. Деш, ца деш, цхьа таьма дий, нана Iехае долар. Ялх йиша яр тхо. Бакъда нани Iехае атта дацар. «ТIехьагIа шоашта пакъадаргда шоана, хIанз оаш Iомадаьр», оалар цо, къахьегамца мара унахцIено а яц.

Цкъа дагадоагIа сона кIийле йиллача цIагIа нув хьокхаш йоаллар со. ХьатIа а ена, нув бе боалла са кулг хьа а лаьца, пен юххе гIолла цкъа Iо а хьекха, тIаккха цIенъяь нувхаш хьагулъяь. иштта хьакха беза нув, аьлар нане. ХIанз а дицденнадац сона из.

ХIаьта, унахцIено ювце, со къахьегамо лелаяьй. Аз къа ца хьегаре, дукха ха хургъяр со текха ягIа. ТIаккха салаIа Iа яхе ,боккха салоIам хет сона коа-карта гIулакхаш деш.

Сона лаьрхIа аьларий а хац, экххийта аьлар Салимата: — ХIанз санна «дийша» бацар тхьовра ноаной, шоай берий кулгаш бIехдалар кхерацар.

Бакълувра Салимат. ЦIекIай бос лепаш яр цун юхь, сел дукха ха яьнаяле а. Къахьегамо ха йIаьхъелга цхьаннена къайле йолаш хIама дац. ХIаьта цо бувца ноаной Iилма дийша хиннабеце а. вахара университеташ яьха хиннаб. ЗIамсаг е йоI дегIаца низ болаш, ше де веннар хьадергдолаш, къахьегам безаш а бовзаш а хила везилга ховш хиннад царна. Уж иштта хьалкхебара лард йоллилга да бераш къахьега Iомадар.

Массабараш беце а дукхагIа бола дай-ноаной шоай бераш кходеш, уж къахьегамах хьуладеш ба. Цунах дикадар хилац, ца хулга гучадоал халкъа судий решенешка хьежача а.

Кагийча наха Эсиев Мухьамада, УзиевгIар Висенен ИсмаIалийнен, Мудаев Ахьмада, Саутиев Яхьъяйна, кхыбараштa чубахка судаш йир Малгобекски городской халкъа судо тайп-тайпара зуламаш дарах.

Фу нах ба уж? Мишта кхаьчаб уж цига. Эггара хьалха цар дезалашкахьа ерз уйла. Техкача гучадоал лакхехьа цIи мел яьккхараш цхьаннахьа болх ца беш, наха хьадаьр дуаш, кортамукъабаьнна нах хинналга.

Дай-ноаной бехке бий цу деша? яха хаттар отт хьалхашка. Бехке ба. Мукъа ха кIезигагIа а юташ, зIамига болча хана денз къахьегама тIатеIабаьбаларе гIулакх кхыча бесса хургдар. Зуламаш леладе, вIашагIбеттaлуш, къаракъаш мела ха а хургьяцар е безам а хургбацар.

«Нани яла са кIаьнк, хьа», яхаш, боча лелабаь «кIаьнкаш» ба уж. Цудухьа лех цар вахаре аттагIа бола никъ, шоайл дукхагIа хIама дезац. Хоза хийтта йоI а шоашта болча лоIама тIакхийте йодаю, къахьегамца, эздийча гIулакхаща шоаш цунна безабалийта а ца гIерташ. Таханарча советски хьисаперча вахаро дIадехараштa юстара латт.

ХIанз мара вахар дIадоладеш боаца кагий нах ба уж. Мишта дIадоладу цар из вахар, малагIча наькъа тIара. Суда залера зуламхочун гIанда тIара. Дицдалийта йиш яц, уж цига кхоачабаьр дай-ноаной гIалат, ледарло йолга.

Къахьегам беза, цун сий де, из лархIа дезал Iомабой, цунца хьахургья дика оамалаш, зуламцара гоамал.

Хь. АУШЕВА.

Кхоане дагайоаллаш

. Бераш яслешка - садашка леладара, школашка дешаш хилара система шерра яьржа яле а, беро вахара дукхагIа йола ха дезале, даьца а наьнаца а йоаккх. Цига берашта кхетам балара дешаш чоалханеи дукха оагIонаш йолаши да. Укхаза пайдане яц стандарт, универсальни рецепташ. Даьшта-ноаношта хIама дукхагIа ха, довза деза, хIара бераца ший тайпара болх бе беза. Бера кхетам луча теркал ца деш, дош ца хеташ дита йиш яц зIамига а доккха а —цхьаккха хIама.

Деша даха ха йоацача берашта закаливани елга чIоагIа пайдане хIама да. Цо пхаьнашкара цIий дикагIа лелийт, дегапхаьний а нервни а системаш чIоагIъю, бер дуккхача лазарех лораду. Бер тенна дар аьнна, могаш да эла йиш яц. УнахцIено чIоагIъяра геттара лоархIаме да зIамига долча хана денз бера закаливани елга.

Из дIайолаяра эггара дикагIа йола ха я ахка, хIана аьлча, аьхки биззагIа пайда эца йиш я фех, хих, малхах.

Бераш когаш берзан лелийтилга царна шоашта дезаш а чIоагIа хоза хеташ а гIулакх да. Из дIадоладе деза лаьтта декъа а дIоахденна а долча хана. Когаш берзан лела уж Iемачул тIехьагIа догIа дийлха тIоададаьча лаьтта гIолла а лелийта мегаргба уж. Амма бераш когаш берзан лелача моттиге Iоакъингаш, цIагирграш дий хьажа а уж дIадаха а деза. Берий цIока ховха да, пудухьа хьунагIа гIолла мегаргдац уж когаш берзан лелийта. Арара чудаьхкачул тIехьагIа когаш цIена била а била, бокъабе беза.

ДегIа организм чIоагIъеча шерра пайла ийбу фегарча ваннех. Цу гIулакха дика я мух а боацаш. Iы дола моттиг (уйче). Закаливани дIайолае еза 23—24 градус йIовхал йолча хана. Бер цу температурага даьнначул тIехьагIа, шийлагIча хана а е мегаргья уж процедураш. Эггара хьалха еш йола фегара ваннаш 10—15 минутал совгIа е йиш яц, бакъда, цул тIехьагIа 30 минутага дIакхоачае мегаргья уж.

Бер Iодика уллаш фегара ваннаш еш хилча, цхьатарра ха юкъе а йолийташ, аркъали бартали даха деза из. Нерваш сатийна йоацача берашта 15 минутага кхаччалца мара ваннаш е йиш яц. Iийне фегара температура 18 градусал лохагIа йоацаш хила а еза.

Кхаь шерага кхаччалца даьннача берашта эггара лохера температура 20 градусага кхоачаш хилеи хьалхара ванна 5 минута еи еза. ВорхI шерага кхаччалца ха яьннача берашта температура 18 градус хилеи ванна 10 минута еи еза.

Доаккхаш - доакихаш бер шийлача хига даккха деза зIаммига долча хана денз. Цо шелалца хулача лазарашта духьалъотта низ хулийт.

Хица еча процедураша нервни система хьоаю, цудухьа уж Iуйрийна е делкъийна наб яь хьалгIеттачул тIехьагIа чакхъяха еза. МоллагIа хин процедура яьчул тIехьагIа, дегI докъадеш гата хьакхаро дегIа дика массаж ю, пхьаьнашкара цIий доладолийт.

ХIара Iуйрийна кулг-юхь дилар а цхьадолча даькъе закаливани еш йола процедураш я. Цудухьа кулг-юхь дулаш дола хий 28 градусагара даьнна шин-кхаь ден 1 градус шелдеш 20 градусага кхоачаде деза 1—2 шу даьннача берашта. 2—3 шу даьнначарна — 16 градусага, 3 шу даьннеи боккхагIеи бараштa — 14 градусага. Бера яьннача ханага хьежжа йила еза дегIа маьженаш: ши шу даланза долчар юхьи кулгаши дул, 2—3 шу даьнарий фоарти цхьарсаши дул, кхаь шерал тIехбаьннараш наькхага кхаччалца тIоадабе мегаргба.

ХIаьта иштта бера яьннача ханага хьежжа 36 градусагара 16 градусага кхоачадеш 1 градус хий шел а долийташ когаш билийта беза, сайрийна Iодижале, цо дика гIо ду сатийна наб кхетара.

ДегIах тIоадаяь хIама хьокхилга Iалаьмате дика хIама да. Из дIадоладе деза бера 3 шу даьлча денз. Бера маьжена цкъа тIоадаяь кулгахйоаллаерг а хьекха, тIаккха цу миноте гата хьакха деза, тIехкарал лакхера Iодола а даь. 3—7 шу даьннача берашка из болх шоашка байта беза.

ДегIа хий IотIаахийтар закаливани яра чIоагIагIа йола средство я. Дика унахцIена долча бера цхьа шуи ах шуи даьлча дIадоладе деза из хIама. Керта 40—50 сантиметр мара лакха доацаш IотIаахийта деза хий. ДIайхача деношка фега йича дикагIа я из процедура. Керта тIа хьамча кийлг а тилла, фоартагара Iодоладенна, баламаш, наькха тIа гIолла IотIаахийта деза хий 3—40 секундагара даьнна 1,5 минутага кхаччалца. Вай лакхехьа йийца процедураш белгалъяьча хана е еза юкъагIа а ца юташ. Уж е Iомадаь ца Iеш, уж сендухьа ю а дIахайта деза берашта. Вешта аьлча, шоаш унахцIена, низ болаш хилийтара еш хиларах дIакхетале деза уж.

М. САБАУРИ,
санитарни просвещене республикански цIен лор.

Тха консультацеш

Редакце кхьхаташ ух кредитах товар мишта эца йиш я, донора маларIа льготаш лу, яхаш хаттараш деш. Цу хаттарашта жоп лу Заводской района юридически консультаце адвоката В. МОЛОКОВАИ Грознерча № 8 йолча поликлиника керттерча лора заместителa декхараш кхоачашдеш йолча Л. САРДАЛОВАСИ.

КРЕДИТАХ ТОВАР ЭЦА

МоллагIча советски сага кредитах фуннагIа хIама эца йиш я. Иштта хIама эца безам болчо, ше болх беча, дешаш волча, пенси ийдеча моттигера справка эца йоагIа, ше бетта эцаш дола алапи, стипенди, пенси тIадолаш. Российски Федераце из тайпа справка лу, нагахьа санна цу моттиге шерал кIезигагIа доацаш хьо болх беш вале.

Институташ е техникумаш яьха баьначул тIехьагIа балха хьожабаьча къонача специалисташта, Советски Эскаре гIулакх даь цIабийрзача салташта, переводах кхыча балха (деша) хьожабаьчарна, аспиранташта из тайпа яла йоагIа из балха е деша этта цхьа бутт ха яле. Уж тайпа справкаш яла бокъо яц исполнительни документех ах алапи такха дезаш волчоа.

Ийцача хIамаех такха дезаш дола ахча, цу саго болх беча, дешача моттиге эцача алапех, стипендех бухгалтерес кIал а сецадеш, дIаухийт, товар ийцача органицаце чота тIа.

Пхийтта тумага кхаччалца мах бола товар эцаш кредитах ялх бутт ха лу, мах дукхагIа бале — цхьа шу. Шин шера ха йилла йохкаш йола хIамаш а я.

Пхийтта тумага кхаччалца мах бола хIама эцачо, из товар хьаэцаш дIадала доагIа цунах бала безача маьхах дола 25 процент ахча. БезагIа мах бола товар эцаш дала дезар — 20 процент. Юхедиса ахча бетташтa дийкъа а дийкъе, дIатекх йиллача хана.

Кредитах ийцача хIамах, цунах доагIачул совгIа проценташ доах, бакъда, из дукха ахча дац. 6 бутт ха луш ийцача хIамах — 1 процент, ялх беттагара ийс беттага кхаччалца ха йолаш ийцачох — 1,5 процент, шерага кхаччалца — 2 процент, цхьаь шерагара шин шерага кхаччалца — 2,5 процент.

●

МАЛАВ ИЗ, ДОНОР ЯХАР?

Кхычоа тоха ший цIий дIалуш волча сагах оал донор. Донор хила йиш я барайтта шу даьннача а из цIий дала лораша бокъо еннача а сага.

Законодательства массехк льгота лу цунна. Обследовани еча а цIий дIалуча а деношка администраци декхарийла я цхьаккха новкъарле ца еш, донораш медицински учреждене дIабахийта, цу дийнахьа царна доагIа алапи дIадала. ЦIий дIалуча дийнахьа (из балха хана лой а ца лой а) балхах мукъабалийта а боагIа уж. ЦIий дIаденнача шоллагIча дийнахьа а хьадоагIаш алапи а долаш, салаIа бокъо лу.

Нагахьа санна цо цIий дIаденначул тIехьагIа дола ши ди выходной хуле, донора бокъо я уж деноши дIадоаллаше салаIа цIагIа Iе. Ший безам бале, отпуске волаш эца а йиш я цун из а кхыдола а денош. Отпускаx волаш доноро цIий дIалой, из чакхъяьначул тIехьагIа цига доагIача деноех, ший безам болча хана салаIа бокъо лу цунна.

Обследовани еча а цIий дIалуча а деношка мукъа ха ялара тешал — медучреждене справка.

Каст-каста цIий дIалуш болча донорашта очередь йоацаш салоIача цIеношка, санаторешка баха путевкаш яла йоагIа. Донорий гIулакхаш кхоачашдеш цамогаш хинначоа 100 процент алапи лу, хIаьта могаш воацаш цо цIагIа яьккхача хана кхыйола льготаш а лу донора.

Спорта хоамаш

НЕК ДАР

«Трудовые резервы» яхача пиий лоIаме йолча спортивни общества Кубок яккхара нек дарах йола яхьаш чакхъяьлар Ворошиловграде. Цига дакъа лоацаш бар союзни республикашкара, Москвера спортсменаш. РСФСР сборни командаца вар Нохч-ГIалгIай столицера ворхI саг.

Баттерфляй яхача тайпара 100 метр йолча дистанцех нек деш хьалхара моттиг яьккхар вай мехкахочо СССР спорта мастера Т. Ивановас. Шейко Игорь а чемпион хилар.

КIАЛТОХАР

«Динамо» яхача ДСО залашка зIамагIболчен кхелетача кагийча нахаи юкъера кIалтохарах йола яхьаш чакхъяьлар. Цига дакъа лоацаш бар «Динамо», «Труд», «Урожай» яхача спортивни обществай спортсменаш.

Шин дийнахьа лаьттача къовсамашкa хьалхара моттиг яьккхар динамовцаша.

СТУДЕНТИЙ ЯХЬАШ

Кастта хила езача «Буревестник» яхача спортивни общества областной совета спартакиадана кийчо еш ба Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен хьехархой институтa студенташ. ХIанале а кроссах, ГТО, футболах йола яхьаш чакхъьинай.

Хьалхарча моттиге я физвоспитане факультета команда. Царна дукха тIехьа ца бусаш хьабоагIа индустриально-педагогически а математически а факультеташкара студенташ.

ДIахайтар

КПСС Грозненски горкома марксизма-ленинизма Университето «КПСС экономически политика» яхача заочни отделене II-ча курсе дешабагIарашка дIахойт кхоалагIа дешара сесси марксизма-ленинизма Университета цIеношка 1985 шера 18 декабре денз 26 декабре кхаччалца хургхилар.

Деша мел багIараш занятешка бахка декхарийла ба.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

14 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Мэрица» яхача молдавски халкхарен музыкан концерт.
9.00 — Телевизионни фильмай XI-гIа Еррисоюзни фестиваль. «Табунщики» яха фильм-призер.
9.25 — «Авторалли-85».
9.50 — «АБВГДейка».
10.20 — «Товарищ, гIулакхдар, реклама».
10.50 — «Изобразительни искусство». Обозрени.
11.35 — «Хьехархо». Т. С. Мальцевх йола телевизионни очерк.
12.00 — ДIалохх Е. Кисина.
12.45 — Поэзи. Н. Шилярев-ский.
13.30 — «СелаIад» яхача халкъа кхолламах йола дунен халкъашта юкъера телевизионни программай VI-гIа фестиваль. «Туниса иллеши халхарши».
14.00 — «Дезали школей». Телевизионни журнал.
14.30 — «Кердадараш».
14.45 — Экрана тIа Гайдара турпалаш. «ХьунагIара кIур» яха художественни фильм.
15.35 — «БIаргашта гушдар — теша халадар».
16.35 — «Кердадараш».
16.40 — Мимолетности» яхача фильма - балета премьера. С. Прокофьева музыках.
17.10 — «БаьцовгIай дуне».
17.55 — «Саг — бIарга ца гур» яхача кхо сери йолча телевизионни художественни фильма премьера (Англи). 1-гIеи 2-гIеи сереш.
19.55 — «Кердадараш».
20.00 — Г. Свиридов. Романсаши иллеши.
21.00 — «Ха».
21.35 — Останкинера къоначар сайре. СССР Герзашцарча Низий салташцеи эпсарашцеи призывникаш вIашагIкхетар.
23.30 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Iуйранара гимнастика».
8.15 — «Могаш хила безам бале».
8.30 — Телевизионни документальни фильмаш: «Фаьлгах йола уйлаш», «Хьазилгаш».
9.00 — «Iуйранара почта» яха музыкальни передача.
9.30 — Белорусски телевидене программа.
10.55 — Кинопанорама.
12.30 — «Диктатура» яхача телевизионни спектакла премьера. Автор Микитенко И.
14.05 — «Нохч - ГIалгIайчен кIира».
14.15 — «Депутатски гIулакхаш».
14.35 — «Къоначар панорама».
15.15 — «Патриот» (нохчий меттала).
15.45 — Къоначарна йола музыкальни передача.
17.50 — «Лаьттеи, сигалеи, форда тIеи».
18.20 — «Путешественникий клуб».
19.20 — Ямало - ненецки къаман округерча «Ямал» яхача къаман къоначар халкхарен иллеи ансамбла выступлени.
19.40 — «200 шу даьнначул тIехьагIа». Феца лела шар хьалра исторех.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!». «Топтыжка». Мультипликационни фильм.
20.15 — «Поэзе дарбана фо». Телевизионни документальни фильм.
20.30 — «Советская культура» яхача газета приз яккхара йола дунен халкъашта юкъера истола тIара теннис.
21.00 — «Ха».
21.35 — Экрана тIа — кинокомеди. «Аршин Мал Алан».
23.10 — «Кердадараш».

15 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Никитински ботанически беш». Документальни фильм.
8.55 — «СелаIад» яхача халкъа кхолламах йола дунен халкъашта юкъера телевизионни программай VI-гIа фестиваль. «Боливии цун музыкеи».
9.20 — «Спортлото» 50-гIа тираж.
9.30 — «Гургал».
10.00 — «Советски Союза гIуланх ду аз»
11.00 — «Могашле».
11.40 — «Iуйранара почта» яха музыкальни передача.
12.15 — «Iилмеи техникеи». Киножурнал.
12.30 — «Юртара сахьат».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — «Ералаш» яха берий юмористически журнал.
14.10 — Госфильмофонда гулламацара «Таккер «Дербент». Художественни фильм.
15.45 — «Михаил Светловцара вIашагIдеттадалараш» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
16.15 — «Халкъа кхоллам». Телевизионни обозрени.
17.00 — «Кердадараш».
17.05 — «Лязгина Тамарий акробатика». Фильм-концерт.
17.30 — Мультипликационни фильмаш.
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
18.45 — «Хопер» яхача Казакий халкъа иллеи халхарен ансамбла выступлени.
19.00 — «Саг — бIарга ца гур» яхача кхо сери йола телевизионни художественни фильма премьера. (Англи). 3-гIа сери.
19.55 — «Кердадараш».
20.00 — «Путешественникий клуб».
21.00 — «Ха».
21.35 — И. Дунаевске мукъамаш.
22.20 — «Футбольни обозрени».
22.50 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядка е дIаотта!»
8.15 — «ХIара сурта тIа — малх».
8.30 — «Ритмически гимнастика».
9.00 — «Эрсий метта къамаьл».
9.30 — Заслуженни Закарпатски халкъа хора концерт.
10.00 — «Мичахьа вIашагIкхет Орлики Окаи» документальни фильм.
10.20 — И. Брамс. № 4 йола симфони.
11.05 — Фаьлг болча хьоашагIа. «Финист — тоамбола лаьча».
12.45 — «Дийнача хIамай дунен тIа».
13.45 — Оренбургски телевидене студе программа.
14.50 — «Тха корреспонденташа дувц».
15.20 — «Дунеи кагирхойи».
15.55 — «Делкъа ханна дIадоал Iенаш». Художественни фильм. 5-гIа сери.
17.00 — Футболах йола СССР чемпионат. Переходни турнир. ЦСКА — «Черноморец» (Одесса). «Нефтчи» (Баку) — «Даугава» (Рига»). Переключка.
18.45 — ГIорбаьнна советски композитораш — Ленински преме лауреаташ. Р. Щедрин.
19.25 — Синхронни некдарах йола СССР кубок.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — «Советская культура» яхача газета приз яккхара йола дунен халкъашта юкъера истола тIара турнир.
21.00 — «Ха».
21.35 — Лоацаметражйола телевизионни художественни фильмаш: «Шоаттеи кIирандийн» «КIирандийнахьа 11 даьлча денз 17 даллаца», «Цхьан подзатыльника истори».

16 ДЕКАБРЕ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Футбольни обозрени».
9.05 — Телевизионни лоаца метражаш йола фильмаш: «Шоаттеи кIирандии», «КIиранден 11 даьлча денз 17 даллалца», «Цкъа фоартанъюхе техача хIаман истори».
10.15 — Документальни фильмаш.
11.00 — Выступленеш ю Тюменски областа художественни коллективаша.
11.30 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.40 — «Анна Дубровскаяй оаз». Документальни фильм.
14.50 — «Мамай школа».
15.20 — «Юхайистхила, зурманчаш».
15.50 — «Известия» газета совгIата йола хоккея дунен халкъашта юкъера турнир. Швеце вIашагIтехa — ЧССР вIашагIтеха 2-гIи 3-гIи периодаш.
17.30 — Сихъяр. Ямбург — Елец яха газопровод хаьал хьалха йилла яккхарах.
18.00 — «Известия» газета совгIата йола хоккея дунен халкъашта юкъера турнир. СССР вIашагIтеха — Канада вIашагIтеха.
19.10 — «Тахан дунен тIа».
20.00 — «Нагахьа санна хьай унахцIена хила безам бале», 1-ра передача.
21.00 — «Ха».
21.35 «Большой театр. Премьера». «Юрта сий» яха П. Масканье опера.
22.55 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Iуйранара гимнастика».
8.15 — «Доллача хIаманна жоп дала дезаш». Документальни фильм.
8.35, 9.35 — Истори. 8 класс.
9.05 — «Эрсий мотт».
10.05 — М. А. Шолохов. «Нахаленок».
10.35, 11.40 — Истори. 6 класс.
11.05 — «Iилмеи вахари».
12.10 — Астрономия. 10 класс.
12.40 — «Лехама эффект», Iилма-популярни фильм.
13.00 — СССР Гимнах.
13.25 — «Новкъостага яздаь письмош». Б. Горбатова произведеней оагIош тIагIолла.
14.05 — И. С. Бах. Вахареи творчестваи оагIош. 1-ра передача.
15.05 — «Кердадараш».
17.30 — «ХIара письмона — теркам». (нохч. мотт.).
18.00 — «Нохч-ГIалгIайчен ди!».
18.20 — Коммунисташца нийсбеш баха гIа. «Автоспецоборудование» завода слесарийсборщиникий бригадираца В. Х. Пейсахца кагирхой вIашагIкхетар.
18.50 — «Ритмически гимнастика».
19.20 — «Техникана ремонт — дика». «Червленский» колхоза механизатораш болча.
19.50 — «Бийса даькъала хийла, бераш!».
20.00 — «Селенга» яхача Бурятски эстрадно-халкхара ансамбла концерт.
21.00 — «Ха».
21.35 — «20-гIча декабре». Телевизионни йиъ сери йола художественни фильм. 1-ра сери — «ТIема диктатура».
22.40 — «Кердадараш».

РАДИО

14 ДЕКАБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай, меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор (эрсий, гIалгIай меттала).
8.30 — Передачай программа.
8.15 — «Юртара вахар» (нохчий меттала).
10.15 — «Парте планаш — халкъа планаш» (гIалгIай меттала).
10.30 — «Реклама».
11.00 — «Къонал».
11.30 — «Микрофона хьалхашкара театр».
12.40 — Концерт.
13.00 — «Партийни документий мугIара тIехьа (нохчий меттала).
15.15 — Концерт.
16.00 — «Зори Кавказа» яха радиожурнал.
17.15 — «Музыкальни почта».

15 ДЕКАБРЬ

7.15 — Республикански газетий обзор (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).
7.30 — Передачай программа.
7.35 — Хоамаш. Хаоттам.
8.25 — «Шоана дукхадеза мукъамаш».
11.20 — КIиранден музыкальни программа.
15.15 — «Бокъонца йолеи бокъонца йоацеи демократи» (нохчий меттала).
16.00 — «Школьни глобус».
16.30 — «Къона смена» (нохчий меттала).
18.00 — «Иллеца хьоашалволчарна». Концерт.

Хаоттам

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йсацаш, малхбузехьара секунде 2 — 7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 2 — 7, Грозне 4 — 6 градус шелал йолаш хилеи тарлу.

Кхоанеи ломмеи морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3 — 7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 1 — 6 градус шелал, дийнахьа 0 — 5 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктохкама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-85-64, корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ00382. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 5353.